

Adresy Oddziałów Regionalnych ARiMR

Dolnośląski
52-438 Wrocław, ul. Giełdowa 8
tel.: (0-71) 369 74 00;
fax: (0-71) 364 37 02
e-mail: dolnoslaski@doplaty.gov.pl

Kujawsko-Pomorski
87-100 Toruń, ul. Dąbrowskiego 4
tel.: (0-56) 619 83 04;
fax: (0-56) 652 12 99
e-mail: kujawsko-pomorski@doplaty.gov.pl

Lubelski
21-003 Ciecierzyn, Elizówka k/Lublina 65 A i B
tel.: (0-81) 756 88 20;
fax: (0-81) 756 39 42
e-mail: lubelski@arimr.gov.pl

Lubuski
65-120 Zielona Góra, Al. Zjednoczenia 104
tel.: (0-68) 329 27 99;
fax: (0-68) 451 94 49
e-mail: lubuski@arimr.gov.pl

Łódzki
92-202 Łódź, Al. J. Piłsudskiego 84
tel.: (0-42) 675 67 00;
fax: (0-42) 674 60 92
e-mail: lodzki@arimr.gov.pl

Małopolski
31-503 Kraków, ul. Lubicz 25
tel.: (0-12) 629 80 10;
fax: (0-12) 421 13 11
e-mail: malopolski@arimr.gov.pl

Mazowiecki
00-175 Warszawa, Al. Jana Pawła II 70
tel.: (0-22) 536 57 06;
fax: (0-22) 860 29 85
e-mail: mazowiecki@doplaty.gov.pl

Opolski
45-836 Opole, ul. Wrocławska 170 G
tel.: (0-77) 401 84 00;
fax: (0-77) 457 45 23
e-mail: opolski@arimr.gov.pl

Podkarpacki
35-310 Rzeszów, Al. Tadeusza Rejtana 36
tel.: (0-17) 875 60 00;
fax: (0-17) 864 25 50
e-mail: podkarpacki@doplaty.gov.pl

Podlaski
18-400 Łomża, ul. Nowa 2
tel.: (0-86) 215 63 11;
fnx: (0-86) 216 45 13
e-mail: podlaski@arimr.gov.pl

Pomorski
81-332 Gdynia, ul. Kołłątaja 1
tel.: (0-58) 668 60 00/01;
fax: (0-58) 669 68 44
e-mail: pomorski@arimr.gov.pl

Śląski
42-200 Częstochowa, ul. J. Sobieskiego 7
tel.: (0-34) 378 28 00/01;
fax: (0-34) 324 94 28
e-mail: slaski@arimr.gov.pl

Świętokrzyski
25-414 Kielce, ul. Warszawska 430
tel.: (0-41) 349 09 00;
fax: (0-41) 332 84 02
e-mail: swietokrzyski@doplaty.gov.pl

Warmińsko-Mazurski
10-038 Olsztyn, ul. Św. Wojciecha 2
tel.: (0-89) 521 09 20;
fax: (0-89) 522 98 25
e-mail: warmińsko-mazurski@arimr.gov.pl

Wielkopolski
60-479 Poznań, ul. Strzeszyńska 36
tel.: (0-61) 845 56 00;
fax: (0-61) 840 06 93
e-mail: wielkopolski@arimr.gov.pl

Zachodniopomorski
71-245 Szczecin, ul. Szafera 10
tel.: (0-91) 469 84 00;
fax: (0-91) 439 47 63
e-mail: zachodniopomorski@arimr.gov.pl

Centrala ARiMR
ul. Poleczki 33, 02-822 Warszawa
www.arimr.gov.pl

ISBN 978-83-63774-00-4

Zasada Wzajemnej Zgodności (cross-compliance)

**Minimalne normy, Obszar A, Obszar B
i Obszar C obowiązujący od 2013 r.**

**Informacje o wymogach wzajemnej zgodności w gospodarstwach
rolnych dla rolników ubiegających się o płatności bezpośrednie
i wsparcie w ramach niektórych działań PROW 2007-2013**

Szanowni Państwo, Drodzy Rolnicy,

Mam zaszczyt przekazać Państwu broszurę informacyjną dotyczącą ostatniego obszaru zasady wzajemnej zgodności - **Obszaru C**, który dotyczy dobrostanu zwierząt. Niniejsza publikacja przypomina także wymogi z dwóch pierwszych obszarów, tj.: **Obszaru A** - dotyczącego ochrony środowiska naturalnego, identyfikacji i rejestracji zwierząt oraz **Obszaru B** – dotyczącego bezpieczeństwa żywności, które stopniowo były wdrażane od 2009 r.

Nadrzędnym celem wymogów w zakresie dobrostanu zwierząt jest zapewnienie zwierzętom gospodarskim poszanowania, opieki i ochrony ze strony rolnika, jak również zaspokojenie wszystkich potrzeb biologicznych i możliwości naturalnego zachowania zwierząt. Chodzi o to, by zwierzęta gospodarskie nie były traktowane jak przedmiot produkcji, ale przede wszystkim jako istoty żyjące, które są zdolne do odczuwania cierpienia.

Chciałbym podkreślić, iż wymogi dotyczące dobrostanu zwierząt, które będą podlegały kontroli w ramach zasady wzajemnej zgodności od 2013 roku nie są dla polskich rolników niczym nowym, gdyż już od wielu lat są elementem unijnego i krajowego prawa. Jestem przekonany, iż wszyscy rolnicy w swej codziennej działalności dbają o dobro zwierząt.

Zachęcam Państwa do zapoznania się z niniejszą lekturą, gdyż właściwe przestrzeganie zasady wzajemnej zgodności jest istotne zarówno z punktu widzenia konsumentów, którzy dzięki niej mają pewność, iż nabywana przez nich żywność wytworzona została w sposób bezpieczny i przy pełnym poszanowaniu potrzeb zwierząt, jak i rolników, którzy dzięki temu otrzymują płatności w pełnej wysokości.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Stanisław Kalemba

UWAGA: Niniejsza broszura ma charakter wyłącznie informacyjny i nie zastępuje prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej. Treść broszury nie może być podstawą do jakichkolwiek roszczeń prawnych.

Informacje zawarte w broszurze są zgodne ze stanem prawnym obowiązującym na dzień złożenia broszury do druku. Mogą one ulec zmianie w wyniku nowelizacji przepisów prawa. Aktualne wymagania dostępne są na stronach internetowych instytucji wymienionych w dalszej części opracowania.*

* Tekst zaakceptowany do druku: 15 października 2012 r.

SPIS TREŚCI:

1	WZAJEMNA ZGODNOŚĆ – PODSTAWOWE INFORMACJE	4
1.1	Co to jest wzajemna zgodność?	4
1.2	W jaki sposób zasada wzajemnej zgodności jest wdrażana w Polsce?	5
1.3	Kto prowadzi kontrole?	5
1.4	Gdzie szukać informacji?	5
2	DOBRA KULTURA ROLNA ZGODNA Z OCHRONĄ ŚRODOWISKA	6
2.1	Minimalne normy	6
 <i>WYMOGI WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI</i>		
3	OBSZAR A - ŚRODOWISKO NATURALNE, IDENTYFIKACJA I REJESTRACJA ZWIERZĄT	10
3.1	Ochrona dzikiego ptactwa (dyrektywa ptasia)	10
3.2	Ochrona siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa)	12
3.3	Ochrona wód gruntowych przed zanieczyszczeniem spowodowanym przez niektóre substancje niebezpieczne	13
3.4	Ochrona środowiska w szczególności gleby w przypadku stosowania komunalnych osadów ściekowych w rolnictwie	14
3.5	Ochrona wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (dyrektywa azotanowa)	16
3.6	Identyfikacja i rejestracja zwierząt	23
4	OBSZAR B - ZDROWIE PUBLICZNE, ZDROWIE ZWIERZĄT, ZDROWOTNOŚĆ ROŚLIN I ZGŁASZANIE CHOROÓB	26
4.1	Zdrowie zwierząt	26
4.2	Zdrowotność roślin	27
4.3	Zgłaszanie chorób	28
4.4	Bezpieczeństwo żywności i pasz	31
4.4.1	Bezpieczeństwo pasz	31
4.4.2	Bezpieczeństwo żywności	32
 <i>WYMOGI WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI OBOWIĄZUJĄCE OD 1 STYCZNIA 2013 ROKU</i>		
5	OBSZAR C - DOBROSTAN ZWIERZĄT	36
5.1	Ochrona wszystkich zwierząt gospodarskich	38
5.2	Dobrostan cieląt	45
5.3	Dobrostan świń	53
6	SANKCJE	62

1 WZAJEMNA ZGODNOŚĆ – PODSTAWOWE INFORMACJE

1.1 Co to jest wzajemna zgodność?

Reforma Wspólnej Polityki Rolnej z 2003 roku zasadniczo zmieniła sposób wsparcia rolnictwa w Unii Europejskiej. Wprowadzono tzw. Płatność Jednolitą, która zastąpiła większość dotychczasowych płatności bezpośrednich, specyficznych dla poszczególnych rodzajów produkcji rolnej. Płatność jednolita oddzielona od struktury i wielkości produkcji daje rolnikowi wolny wybór w produkowaniu tego, czego potrzebuje rynek, jednocześnie zapewniając mu niezbędny poziom dochodów. Otrzymanie tej płatności nie jest już zatem związane z prowadzeniem określonej produkcji, ale zostało uzależnione od spełnienia przez rolników szeregu wymagań dotyczących:

- utrzymania gruntów wchodzących w skład gospodarstwa w **Dobrej Kulturze Rolnej zgodnej z ochroną środowiska** określonych w załączniku III do rozporządzenia Rady (WE) nr 73/2009,
- **podstawowych wymogów z zakresu zarządzania** określonych w załączniku II do rozporządzenia Rady (WE) nr 73/2009.

Powyższe wymogi składają się na jeden mechanizm noszący wspólną nazwę **zasady wzajemnej zgodności**. Zasada wzajemnej zgodności oznacza powiązanie wysokości uzyskiwanych płatności bezpośrednich przez rolników, a także płatności otrzymywanych w ramach działań II osi Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 tj. płatności rolnośrodowiskowych, płatności na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), a także płatności do zalesiania gruntów rolnych, ze spełnianiem przez nich określonych wymogów.

Wymogi te zostały podzielone na trzy obszary:

Obszar A, który obejmuje:

- zagadnienia ochrony środowiska naturalnego,
- identyfikację i rejestrację zwierząt.

Obszar B obejmujący:

- zdrowie publiczne,
- zdrowie zwierząt, zgłaszanie chorób,
- zdrowotność roślin.

Obszar C, w którym zawiera się:

- dobrostan zwierząt.

Wymogi wzajemnej zgodności dotyczące zarządzania gospodarstwem nie są nowymi wymogami. Są to przepisy, których stosowanie jest obecnie obowiązkowe dla wszystkich gospodarstw. Nowym elementem jest jedynie powiązanie wysokości przyznawanych płatności z ich przestrzeganiem.

1.2 W jaki sposób zasada wzajemnej zgodności jest wdrażana w Polsce?

W Polsce zasada wzajemnej zgodności wdrażana jest stopniowo. Od 2005 r. obowiązują normy z zakresu utrzymywania gruntów w Dobrej Kulturze Rolnej zgodnej z ochroną środowiska.

Natomiast podstawowe wymogi z zakresu zarządzania wdrażane są w trzech etapach:

- **od 1 stycznia 2009 r. obowiązują wymogi z Obszaru A,**
- **od 1 stycznia 2011 r. obowiązują wymogi z Obszaru B,**
- **od 1 stycznia 2013 r. będą obowiązywały wymogi z Obszaru C.**

1.3 Kto prowadzi kontrole?

Organem odpowiedzialnym za przeprowadzanie kontroli wymogów wzajemnej zgodności w zakresie spełniania przez rolnika norm Dobrej Kultury Rolnej oraz wymogów ochrony środowiska naturalnego, zdrowotności roślin i bezpieczeństwa żywności w części dotyczącej produktów pochodzenia roślinnego jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR).

Organem odpowiedzialnym za kontrole wzajemnej zgodności w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt, zdrowia zwierząt, bezpieczeństwa pasz i żywności w części dotyczącej produktów pochodzenia zwierzęcego oraz dobrostanu zwierząt jest Inspekcja Weterynaryjna (IW).

1.4 Gdzie szukać informacji?

Informacje na temat wymogów wzajemnej zgodności można uzyskać na stronach internetowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (www.minrol.gov.pl), Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (www.arimr.gov.pl) oraz Centrum Doradztwa Rolniczego (www.cdr.gov.pl), a także bezpośrednio w biurach powiatowych i oddziałach regionalnych ARiMR oraz ośrodkach doradztwa rolniczego.

Rolnicy zainteresowani oceną dostosowania gospodarstwa do wymogów wzajemnej zgodności mogą korzystać z działania usługi doradcze, finansowanego w ramach PROW 2007-2013.

Ponadto, rolnicy, których gospodarstwa położone są na obszarach szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych (OSN), dodatkowo powinni zwrócić się po informacje dotyczące programów działań na swoich terenach do właściwego terytorialnie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej, urzędu gminy, ośrodka doradztwa rolniczego, biura powiatowego ARiMR lub izby rolniczej.

Pamiętaj!

Wymogi wzajemnej zgodności stanowią tylko niewielką część przepisów obowiązujących w Polsce w ramach omawianych obszarów.

2 DOBRA KULTURA ROLNA ZGODNA Z OCHRONĄ ŚRODOWISKA

2.1 Minimalne normy

Dotyczą wszystkich gospodarstw posiadających grunty rolne

Celem Dobrej Kultury Rolnej jest właściwe zarządzanie glebą poprzez przestrzeganie norm dotyczących: przeciwdziałania erozji gleby, ograniczania degradacji substancji organicznej, przeciwdziałania zmianom struktury gleby, jak również zachowania i ochrony siedlisk roślin i zwierząt, a także zarządzania zasobami wodnymi w rolnictwie i ochrony wody.

Normy przedstawione poniżej zostały opracowane na podstawie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie *minimalnych norm*¹.

¹ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie *minimalnych norm* (Dz. U. Nr 39, poz. 211 z późn. zm.).

NORMY W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA EROZJI GLEBY I OCHRONY GLEBY POPRZECZ STOSOWANIE ODPOWIEDNIICH PRAKTYK

Minimalna pokrywa glebowa

- Grunt orny jest uprawiany lub jest ugorowany.
- Na gruntach ornym, położonych na obszarach zagrożonych erozją wodną, przestrzegany jest obowiązek utrzymywania przez zimę (od 1 grudnia do 15 lutego) pod okrywą roślinną co najmniej 40% gruntów ornym w gospodarstwie.

Minimalne zagospodarowanie terenu odzwierciedlające warunki danego miejsca

Grunty orne położone na stokach o nachyleniu powyżej 20° nie są wykorzystywane pod uprawę roślin wymagających utrzymywania redlin wzdłuż stoku lub jako ugór czarny. Można je wykorzystywać pod uprawę roślin wieloletnich, z okrywą roślinną lub ściółką w międzyrzędziach albo prowadzić uprawę metodą tarasową.

Przeciwdziałanie wkraczaniu niepożądanym roślinności

- Na gruntach ugorowanych przeprowadzono co najmniej raz w roku w terminie do dnia 31 lipca koszenie lub inne zabiegi uprawowe, zapobiegające występowaniu i rozprzestrzenianiu się chwastów*.
 - Na łąkach przeprowadzono koszenie okrywy roślinnej i jej usunięcie co najmniej raz w roku w terminie do dnia 31 lipca*.
 - Na pastwiskach realizowany jest wypas zwierząt w okresie wegetacyjnym traw lub przeprowadzono koszenie okrywy roślinnej i jej usunięcie co najmniej raz w roku w terminie do dnia 31 lipca*.
 - Wieloletnie plantacje trwałym uznaje się za utrzymywane zgodnie z normami, jeżeli są utrzymywane w stanie niezachwaszczonym.
 - Plantacje zagajników o krótkiej rotacji są utrzymywane w stanie niezachwaszczonym. Ponadto, należy zachować wymagane odstępy od granicy sąsiedniej działki, które wynoszą:
 - 1,5 m – w przypadku gdy na sąsiedniej działce została założona plantacja zagajnika o krótkiej rotacji lub gdy sąsiednia działka jest użytkowana jako grunt leśny,
 - 3 m – w przypadku gdy sąsiednia działka użytkowana jest w inny sposób.
- Pasy brzeżne utrzymywane w związku z koniecznością zachowania wymaganego odstępu zalicza się do powierzchni uprawnionych do przyznania płatności.

NORMY W ZAKRESIE UTRZYMANIA SUBSTANCJI ORGANICZNEJ W GLEBIE POPRZECZ STOSOWANIE ODPOWIEDNIICH PRAKTYK

Zmianowanie upraw

- Ten sam gatunek zbóż (pszenica, żyto, jęczmień, owies) jest uprawiany na danej działce rolnej nie dłużej niż 3 lata. Możliwe jest jednak uprawianie tego samego

gatunku zbóż w czwartym i piątym roku, pod warunkiem, że rolnik wykona zabieg przyorania słomy, międzyplonów lub obornika w ilości co najmniej 10 ton/hektar oraz poinformuje o tym fakcie kierownika biura powiatowego ARiMR. Zawiadomienie o wykonaniu powyższego zabiegu agrotechnicznego należy złożyć na formularzu udostępnionym przez ARiMR, w terminie do dnia 9 czerwca roku poprzedzającego rok, w którym rolnik zamierza wykonać taki zabieg wiosną lub w roku, w którym rolnik zamierza wykonać taki zabieg jesienią. W przypadku uprawy gleby w systemach bezorkowych możliwe jest wykonanie innych zabiegów agrotechnicznych, tj. wymieszanie słomy z glebą, wymieszanie międzyplonów z glebą lub uprawa międzyplonów.

Gospodarowanie rzyskiem (ścierniskiem)

- Zabrania się wypalania gruntów rolnych.

NORMY W ZAKRESIE POPRAWY STRUKTURY GLEBY POPRZEZ STOSOWANIE ODPOWIEDNIH PRAKTYK

Stosowanie odpowiednich maszyn

- Zabrania się wykonywania zabiegów uprawowych ciężkim sprzętem rolniczym w okresie wysycenia profilu glebowego wodą.

NORMY W ZAKRESIE UTRZYMANIA SIEDLISK ORAZ PRZECIWDZIAŁANIA NISZCZENIU SIEDLISK NATURALNYCH

Zachowanie wskazanych elementów krajobrazu

- Nie wolno niszczyć drzew będących pomnikami przyrody oraz rowów do 2 m szerokości.
- Rolnik jest obowiązany do zachowania w obrębie działki rolnej oczek wodnych o łącznej powierzchni do 100 m².

Tworzenie lub utrzymanie siedlisk

- Zabrania się niszczenia:
 - siedlisk roślin i zwierząt objętych ochroną gatunkową na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody*²,
 - siedlisk przyrodniczych w rozumieniu przepisów ustawy *o ochronie przyrody* położonych na obszarach objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust.1 pkt 1-9 tej ustawy.

NORMY W ZAKRESIE OCHRONY ZASOBÓW WODNYCH I GOSPODARKI WODNEJ

Przestrzeganie procedur wydawania zezwoleń w przypadku nawadniania

- Przy nawadnianiu gruntów rolnych wodą podziemną za pomocą deszczowni lub przy poborze wody powierzchniowej lub podziemnej w celu nawadniania w ilości

² Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2009, Nr 151, poz. 1220 j.t. z późn. zm.).

większej niż 5 m³ na dobę, rolnik posiada pozwolenie wodnoprawne.

Utrzymanie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych

- Nawozy na gruntach rolnych stosuje się w odległości co najmniej 5 m, a w przypadku gnojowicy w odległości co najmniej 10 m od brzegu:
 - jezior i zbiorników wodnych o powierzchni do 50 ha,
 - cieków wodnych,
 - rowów, z wyłączeniem rowów o szerokości do 5 m liczonej na wysokości górnej krawędzi brzegu rowu,
 - kanałów.
- Nawozy na gruntach rolnych stosuje się w odległości co najmniej 20 m od:
 - brzegu jezior i zbiorników wodnych o powierzchni powyżej 50 ha,
 - stref ochronnych ujęć wody,
 - obszarów morskiego pasa nadbrzeżnego.

Ochrona trwałych użytków zielonych (TUZ)

- Gdy w danym roku stosunek wielkości powierzchni trwałych użytków zielonych do wielkości powierzchni całkowitego obszaru rolnego w Polsce zmaleje o więcej niż 5%, to zmiana sposobu użytkowania trwałych użytków zielonych w danym roku wymaga zgody kierownika biura powiatowego Agencji**.
- Gdy w danym roku stosunek trwałych użytków zielonych w Polsce zmaleje o więcej niż 8%, kierownik biura powiatowego odmawia udzielenia zgody na przekształcenie. Rolnicy posiadający grunty przekształcone z trwałych użytków zielonych mają obowiązek przywrócenia ponownie wskazanej powierzchni do dnia 15 maja roku następnego.

* Jeśli gospodarstwo realizuje zobowiązania w ramach programu rolnośrodowiskowego, to powinno stosować właściwe dla danego wariantu terminy i zabiegi koszenia oraz usuwania okrywy roślinnej.

** O taką zgodę należy wystąpić nie później niż na 30 dni przed zmianą.

WYMOGI WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI

Wymogi przedstawione poniżej wynikają z obwieszczenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie wykazu wymogów określonych w przepisach Unii Europejskiej z uwzględnieniem przepisów krajowych wdrażających te przepisy³.

3 OBSZAR A - ŚRODOWISKO NATURALNE, IDENTYFIKACJA I REJESTRACJA ZWIERZĄT

Ochrona środowiska w ramach wymogów wzajemnej zgodności obejmuje ochronę ptaków i siedlisk przyrodniczych dzikiej fauny i flory, ochronę wód gruntowych przed substancjami niebezpiecznymi, postępowanie z osadami ściekowymi w gospodarstwie, a także ochronę wód przed azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych.

Natomiast głównym celem systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt (IRZ) jest umożliwienie śledzenia przemieszczeń zwierząt gospodarskich. Ma to szczególne znaczenie w przypadku wystąpienia choroby zakaźnej. Umożliwia szybką identyfikację miejsc, w których przebywały i przebywają zakażone zwierzęta, co ogranicza ryzyko dla zdrowia publicznego.

3.1 Ochrona dzikiego ptactwa (dyrektywa ptasia⁴)

Istotną zmianą w zakresie wymogów dotyczących ochrony dzikiego ptactwa (dyrektywa ptasia), a także ochrony siedlisk przyrodniczych (dyrektywa siedliskowa) na obszarach Natura 2000 jest wprowadzenie podziału wymogów wynikających z planów ochrony (PO) lub planów zadań ochronnych (PZO) na działania obowiązkowe i fakultatywne.

Wymogi obowiązkowe wynikające z PO lub PZO to działania, które mają na celu utrzymanie siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków stanowiących przedmiot ochrony na obszarze Natura 2000 w obecnym stanie i zapobieganie pogorszeniu tego stanu poprzez prowadzenie ekstensywnego użytkowania.

W czasie przygotowywania tej broszury plany zadań ochronnych i plany ochrony były na etapie przygotowania.

³ Obwieszczenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie wykazu wymogów określonych w przepisach Unii Europejskiej z uwzględnieniem przepisów krajowych wdrażających te przepisy (M. P. Nr 17, poz. 224 z późn. zm.).

⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. L 20 z 26.1.2010 r.).

Zgodnie z założeniami, do **działań obligatoryjnych** zaliczane będą:

- 1) zachowanie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków stanowiących przedmioty ochrony położonych na trwałych użytkach zielonych,
- 2) ekstensywne użytkowanie trwałych użytków zielonych.

Przez zachowanie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków stanowiących przedmioty ochrony położonych na trwałych użytkach zielonych rozumie się takie działania, które nie dopuszczają do częściowego lub całkowitego zniszczenia siedliska (zaoranie, zalesienie). Natomiast przez ekstensywne użytkowanie trwałych użytków zielonych rozumie się taką gospodarkę rolną, która nie prowadzi do zmiany stanu gatunkowego roślin wynikającego ze stosowania podsiewania, wałowania, zmiany sposobu nawożenia, czy stosunków wodnych. **Realizacja działań obligatoryjnych** podlega sprawdzeniu podczas kontroli wymogów wzajemnej zgodności prowadzonej przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Działania fakultatywne, które nie są zaliczane do wymogów wzajemnej zgodności, dotyczą czynności, które wymagają od rolników zmiany sposobu gospodarowania bądź wykonywania dodatkowych zadań zapisanych w PZO/PO, co związane jest z ponoszeniem dodatkowych kosztów wpływających na właściwy stan zachowania przedmiotów ochrony. Działania tego typu uzależnione są od indywidualnego dla każdego obszaru Natura 2000 zestawu przedmiotów ochrony oraz specyfiki obszaru.

WYMOGI

Dotyczą rolników, których gospodarstwa rolne lub ich część są położone na obszarze Natura 2000

- Przestrzega się wymogów obligatoryjnych wynikających z planów zadań ochronnych albo planów ochrony w zakresie dotyczącym gatunków ptaków objętych ochroną *.

Dotyczą wszystkich rolników na obszarze całego kraju

- Przestrzega się zakazu umyślnego chwytania oraz zabijania ptaków objętych ochroną **.

Zakaz nie obejmuje tych rolników, którzy posiadają pozwolenie na odstępstwo od tego zakazu.

- Przestrzega się zakazu umyślnego niszczenia gniazd i jaj lub umyślnego płoszenia ptaków objętych ochroną **.

Zakaz nie obejmuje tych rolników, którzy posiadają pozwolenie na odstępstwo od tego zakazu.

- Przestrzega się zakazu niszczenia siedlisk i ostoi ptaków podlegających

ochronie **.

• W strefach ochrony ostoi miejsc rozrodu i regularnego przebywania ptaków zabrania się:***

- wycinania drzew lub krzewów,
- dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli nie jest to związane z potrzebą ochrony poszczególnych gatunków,
- wznoszenia obiektów, instalacji i urządzeń.

Zakaz ten nie dotyczy osób posiadających zezwolenie regionalnego dyrektora ochrony środowiska na dokonanie tych czynności.

** Gatunki ptaków objętych ochroną zostały wymienione w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, poz.133 z późn. zm.), które spełniają kryteria określone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (Dz. U.2010 Nr 77, poz. 510).*

*** Gatunki ptaków objętych ochroną zostały wymienione w załącznikach nr 1 i 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. Nr 237, poz.1419).*

**** Gatunki ptaków objętych ochroną zostały wymienione w załączniku nr 5 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.*

3.2 Ochrona siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa⁵)

WYMOGI

Dotyczą rolników, których gospodarstwa rolne lub ich część są położone na obszarze Natura 2000

- Przestrzega się wymogów obligatoryjnych wynikających z planów zadań ochronnych (PZO) lub planów ochrony (PO) w zakresie dotyczącym typów siedlisk przyrodniczych, gatunków zwierząt i roślin objętych ochroną*.
- Zabrania się podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, **znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000.**

Powyższy zakaz nie dotyczy rolnika, który realizuje działanie po uzyskaniu

⁵ Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, z późn. zm.).

stosownego zezwolenia.

Przedsięwzięcia, które mogą **znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000**, mogą być realizowane, jeżeli:

- została wydana pozytywna decyzja administracyjna, albo
- po przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 została wydana pozytywna decyzja administracyjna.

Dotyczą wszystkich rolników na obszarze całego kraju

- Przestrzega się zakazu umyślnego zrywania, niszczenia i uszkodzania oraz zbioru roślin objętych ochroną**.

** Gatunki objęte ochroną zostały wymienione w załączniku nr 1-3 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000.*

*** Gatunki objęte ochroną zostały wymienione w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 5 stycznia 2012 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. poz. 81) w zakresie, w jakim gatunki roślin wymienione w tym załączniku pokrywają się z gatunkami wymienionymi w załączniku nr 4 lit. B do dyrektywy Rady 92/43/EWG.*

3.3 Ochrona wód gruntowych przed zanieczyszczeniem spowodowanym przez niektóre substancje niebezpieczne

WYMOGI

Dotyczą wszystkich rolników

- Zabrania się wprowadzania bezpośrednio i pośrednio do wód podziemnych substancji niebezpiecznych, np.: rtęci, trwałych olejów mineralnych, ropy naftowej itd.*
- Zabrania się wprowadzania do gleby substancji niebezpiecznych, szczególnie: nietrwałych olejów mineralnych i węglowodorów ropopochodnych, amoniaku, azotynów, cyjanków**.

Powyższy zakaz nie dotyczy rolnika posiadającego pozwolenie wydane na podstawie art. 140 ustawy Prawo wodne i przestrzegającego warunków w nim zawartych.

** Wykaz I: związki fluoroorganiczne i substancje, które mogą tworzyć takie związki w środowisku wodnym; związki fosforoorganiczne; związki cynoorganiczne; substancje, które posiadają właściwości rakotwórcze, mutagenne lub teratogenne w środowisku wodnym lub poprzez środowisko wodne; rtęć i jej związki, kadm i jego związki; oleje mineralne i węglowodory; cyjanki*

**** Wykaz II:** Pierwiastki niemetaliczne oraz metale i ich związki: cynk, miedź, nikiel, chrom, ołów, selen, arsen, antymon, molibden, tytan, cyna, bar, beryl, bor, uran, wanad, kobalt, tal, tellur, srebro, biocydy i ich pochodne nie występujące w wykazie I; substancje mające szkodliwy wpływ na smak lub zapach wody gruntowej i związki odpowiedzialne za pozostawienie tych substancji w takiej wodzie i czynienie jej niezdatną do spożycia przez ludzi; toksyczne lub trwale związki organiczne krzemu oraz substancje, które mogą powodować tworzenie się takich związków w wodzie, z wyjątkiem tych, które są biologicznie nieszkodliwe lub które w wodzie szybko przekształcają się w substancje nieszkodliwe; związki nieorganiczne fosforu oraz fosfor w stanie wolnym; fluorki; amoniak i azotki

3.4 Ochrona środowiska w szczególności gleby w przypadku stosowania komunalnych osadów ściekowych w rolnictwie

WYMOGI

Dotyczą rolników stosujących osady ściekowe

- Obowiązek przestrzegania zalecanych dawek komunalnych osadów ściekowych określonych w dokumencie przekazanym przez wytwórcę komunalnych osadów ściekowych.
- Zakaz stosowania osadów nieustabilizowanych oraz nieprzygotowanych odpowiednio do celu w jakim mają być stosowane (muszą być poddane odpowiedniej obróbce).
- Komunalne osady ściekowe mogą być stosowane, jeśli przed ich zastosowaniem przeprowadzono analizę gleby na zawartość **fosforu** przyswajalnego, zawartość **metali ciężkich** oraz **pH** gleby.
- Komunalne osady ściekowe mogą być stosowane, jeżeli zawartość metali ciężkich w wierzchniej warstwie gruntu (0-25 cm), na którym komunalne osady ściekowe mają być stosowane, nie przekracza dozwolonych ilości.
- Zakaz stosowania osadów ściekowych na gruntach o pH niższym niż 5,6.
- Zakaz stosowania komunalnych osadów ściekowych:
 - na terenach zalewowych, czasowo podtopionych i bagiennych,
 - na terenach czasowo zamrzniętych i pokrytych śniegiem,
 - na gruntach o dużej przepuszczalności, stanowiących w szczególności piaski luźne i słabogliniaste oraz piaski gliniaste lekkie, jeżeli poziom wód gruntowych

- znajduje się na głębokości mniejszej niż 1,5 m poniżej powierzchni gruntu,
- na obszarach ochronnych zbiorników wód śródlądowych, o ile lokalny akt prawny wydany przez Dyrektora RZGW⁶ nie stanowi inaczej,
 - w pasie gruntu o szerokości 50 m bezpośrednio przylegającego do brzegów jezior i cieków,
 - na terenach położonych w odległości mniejszej niż 100 m od ujęcia wody, domu mieszkalnego lub zakładu produkcji żywności,
 - na terenach ochrony pośredniej stref ochronnych ujęć wody, o ile lokalny akt prawny wydany przez Dyrektora RZGW nie stanowi inaczej.
- Nie wolno stosować komunalnych osadów ściekowych na gruntach, na których rosną rośliny sadownicze i warzywa (z wyjątkiem drzew owocowych).
 - Nie wolno stosować komunalnych osadów ściekowych na gruntach przeznaczonych do uprawy roślin jagodowych i warzyw, które pozostają w bezpośrednim kontakcie z glebą i są spożywane w stanie surowym, przez okres 10 miesięcy poprzedzających zbior tych roślin i podczas samego zbioru.
 - Nie wolno stosować komunalnych osadów ściekowych na łąkach i pastwiskach.
 - Nie wolno stosować komunalnych osadów ściekowych na gruntach rolnych o spadku przekraczającym 10%.
 - Osad z zakładowych oczyszczalni ścieków, szlamy z zakładowych oczyszczalni ścieków (wymienione w części II lp. 1 załącznika do Rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie *procesu odzysku R10* – Dz.U. z 2011 r. Nr 86, poz. 476) mogą być stosowane w celu nawożenia lub ulepszenia gleby poprzez ich rozprowadzanie na powierzchni ziemi tylko po spełnieniu wszystkich wymagań określonych w tym rozporządzeniu.
 - Obowiązek 5-letniego przechowywania dokumentów dotyczących analizy osadów ściekowych i gleb.

⁶ RZGW - Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej.

3.5 Ochrona wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (dyrektywa azotanowa⁷)

W związku z rozpoczęciem kolejnego czteroletniego okresu wdrażania dyrektywy azotanowej w 2012 roku rozpoczęto proces wyznaczania **nowych obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego (OSN)**, na których należy ograniczyć odpływ azotu ze źródeł rolniczych. Przewiduje się, iż obszary te obejmą około 4,6% powierzchni kraju, co stanowi 7,5% powierzchni użytków rolnych.

Dla każdego z obszarów OSN właściwe terytorialnie regionalne zarządy gospodarki wodnej opracowują **Programy działań**, mające na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych. Przewiduje się, że nowe Programy działań będą jednolite pod względem wymogów dla wszystkich obszarów OSN na terenie całego kraju.

Program działań obowiązuje wszystkich rolników prowadzących działalność rolniczą na obszarach OSN do gospodarowania zgodnie z określonymi wymogami, które dotyczą w szczególności: przestrzegania określonych terminów, zasad i dawek nawożenia, prowadzenia dokumentacji wszystkich zabiegów agrotechnicznych, w szczególności związanych z nawożeniem oraz właściwego przechowywania nawozów naturalnych i pasz soczystych.

Rolnik powinien zapoznać się z nowym wykazem obszarów OSN i Programami działań, dostępnymi na stronie internetowej Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej (www.kzgw.gov.pl) lub na stronach regionalnych zarządów gospodarki wodnej. Informacje te można również uzyskać bezpośrednio w biurach powiatowych ARiMR i ośrodkach doradztwa rolniczego.

⁷ Dyrektywa Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. *dotycząca ochrony wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego* (Dz. U. L 375 z 31.12.1991, str. 1-8).

WYMOGI

Dotyczą rolników, których gospodarstwa rolne lub ich część są położone na obszarze szczególnie narażonym na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego (OSN)

- Przestrzega się wymagań z Programów działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych.

Pamiętaj !

Ostateczny zakres wymogów będzie znany po ogłoszeniu Programu działań obowiązującego na ustanowionym obszarze OSN.

W związku z faktem, iż na dzień publikacji tej broszury nie wszystkie Programy działań zostały przyjęte, w niniejszym opracowaniu przedstawiono podstawowe wymagania opracowane w oparciu o Program działań, który jako pierwszy został opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego (Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 17 sierpnia 2012 r. w sprawie wprowadzenia programu działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych Dz. U. Woj. Wielkopolskiego, Poz. 3601).

Na obszarach OSN rolników będą obowiązywały wymagania w zakresie:

- **Przestrzegania właściwych okresów nawożenia**

Program działań zawiera szczegółowe terminy, w których dozwolone jest stosowanie nawozów naturalnych, organicznych i mineralnych (azotowych). Z zasady nawożenie stosuje się w okresach i w warunkach, gdy nie ma zagrożenia, że zawarte w nich składniki mineralne, szczególnie związki azotu, będą wymywane do wód gruntowych lub zmywane do wód powierzchniowych. Natomiast nawożenia nie stosuje się przez cały rok na glebach nieuprawianych, w tym na ugorach.

W zależności od sposobu użytkowania gruntu i rodzaju nawozu, w Programie zawarto następujące terminy stosowania nawozów:

1. **Nawozy naturalne i organiczne** na gruntach ornych stosuje się w okresie od dnia 1 marca do dnia 15 listopada.
2. **Nawozy płynne naturalne** na łąkach trwałych i pastwiskach trwałych stosuje się od dnia 1 marca do dnia 15 sierpnia.
3. **Nawozy stałe naturalne** stosuje się:
 - na łąkach trwałych od dnia 1 marca do dnia 30 listopada,
 - na pastwiskach trwałych od dnia 1 marca do dnia 15 kwietnia i od dnia 15 października do dnia 30 listopada.

4. **Nawozy azotowe mineralne** stosuje się:

- na gruntach ornych i w uprawach wieloletnich od dnia 1 marca do dnia 15 listopada⁸.
- na łąkach trwałych i pastwiskach trwałych od dnia 1 marca do dnia 15 sierpnia.

• **Warunków przechowywania nawozów naturalnych oraz postępowania z odciekami**

Poza ogólnymi przepisami krajowymi w zakresie przechowywania nawozów naturalnych, których obowiązek przestrzegania dotyczy wszystkich rolników na terenie kraju, zostały określone dodatkowe wymagania dotyczące sposobu przechowywania płynnych i stałych nawozów naturalnych. Na przykład pojemność miejsc do przechowywania obornika/pojemność zbiorników na gnojówkę i gnojowicę musi zapewniać możliwość ich gromadzenia i przechowywania w okresach, kiedy nie są one wykorzystywane rolniczo (co najmniej 6 miesięcy). **Na nowo wyznaczonych obszarach OSN rolnicy mają czas na dostosowanie urządzeń do przechowywania nawozów naturalnych do wymogów Programu działań do końca okresu jego obowiązywania.** Program działań dopuszcza także możliwość przechowywania obornika poza płytą obornikową, na specjalnie w tym celu przygotowanym miejscu (zabezpieczonym materiałami szczelnymi i nieprzepuszczalnymi), które będzie zabezpieczone przed przedostaniem się odcieków do wód lub do gruntu. Jednakże nie dotyczy to rolników, którzy prowadzą chów lub hodowlę drobiu powyżej 40 000 stanowisk lub chów lub hodowlę świń powyżej 2 000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg lub 750 stanowisk dla macior. Rolnicy w okresie od dnia 1 marca do dnia 31 października mogą również złożyć obornik na przyzemie bezpośrednio na gruncie, jednak nie dłużej niż przez okres 12 tygodni z jednoczesnym zachowaniem warunków przewidzianych dla tego typu przechowywania. Zgodnie z Programem przyzemie lokalizuje się poza zagłębieniem terenu, na możliwie płaskim terenie, o dopuszczalnym spadku do 3%, na terenie niepiaszczystym i niepodmokłym, w odległości większej niż 20 m od linii brzegu wód powierzchniowych. W przypadku ponownego złożenia obornika na przyzemie w następnym sezonie wegetacyjnym, przyzemie musi być zlokalizowana w innym miejscu. Kolejnym warunkiem złożenia obornika na przyzemie jest wykonanie dokumentacji dotyczącej szkicu umiejscowienia przyzemia i daty jej złożenia. Ponadto, określono warunki dla sposobu przechowywania i składowania pasz soczystych i kiszzonek.

Program zawiera nowy sposób obliczania minimalnej powierzchni do przechowywania nawozów naturalnych, w którym uwzględniono okres wypasu

⁸ Termin 15 listopada nie dotyczy producentów buraków, kukurydzy, którzy zawarli umowę kontraktacyjną na dostawę buraków, kukurydzy po dniu 15 listopada. Dla nich jesienny termin graniczny stosowania nawozów azotowych mineralnych oblicza się dodając 14 dni do terminu dostawy produktów rolnych objętych umową kontraktacyjną, jednak nie później niż po zakończeniu okresu wegetacyjnego w danym regionie.

zwierząt na pastwisku oraz zastosowane w gospodarstwie systemy utrzymania zwierząt oraz wyposażenie techniczne. W celu wyliczenia niezbędnej pojemności (V) należy przeliczyć zwierzęta utrzymywane w gospodarstwie na liczbę DJP - Duże Jednostki Przeliczeniowe - (I) wartości przeliczeniowe stanowią załącznik do Programu działań. Następnie otrzymaną liczbę należy pomnożyć przez wskaźnik pojemności do przechowywania nawozów w przeliczeniu na 1 DJP (II) oraz przez właściwy współczynnik odliczenia okresu pastwiskowego (III), a także przez współczynnik dotyczący zastosowanego w gospodarstwie systemu utrzymania zwierząt oraz wyposażenia technicznego (IV).

Jednocześnie, niezbędną powierzchnię płyt obornikowych (m^2) w stosunku do jej pojemności (m^3) wylicza się dzieląc wartość X1 przez deklarowaną wysokość składowania, wynikającą z posiadanych przez rolnika środków technicznych.

Tab. 1. Sposób obliczania pojemności płyty gnojowej lub pojemności zbiornika na gnojowicę albo gnojówkę dla gatunków innych niż drób

Lp	Rodzaj wyposażenia	Liczba zwierząt przeliczona na DJP	Pojemność płyty/zbiornika na 1 DJP (m^3)	Współcz. odliczenia okresu pastwiskowego	Współcz. odliczenia systemu i wyposażenia	Pojemność płyty/zbiornika (m^3)
		I	II	III	IV	V
1	płyty gnojowe	nDJP	2,70*	A	-	$X1 = 2,70 \times A \times nDJP$
2	zbiorniki na gnojówkę	nDJP	1,80*	B	F	$X2 = 1,8 \times B \times F \times nDJP$
3	zbiorniki na gnojowicę	nDJP	7,80*	C	F	$X3 = 7,8 \times C \times F \times nDJP$

Źródło: opracowanie własne Instytutu Zootechniki PIB

* W przypadku chowu krów mlecznych podane w tabeli pojemności płyty/zbiornika dotyczą kategorii krów mlecznych 1. Dla pozostałych kategorii krów (2 i 3) podane wartości należy zwiększyć odpowiednio o 10% i 20%.

Tab. 2. Sposób obliczania pojemności płyty gnojowej i pojemności zbiornika na gnojówkę dla drobiu

Lp.	Rodzaj wyposażenia	Liczba zwierząt przeliczona na DJP	Pojemność płyty/zbiornika na 1 DJP (m ³)	Współcz. odliczenia okresu pastwiskowego	Współcz. odliczenia systemu i wyposażenia	Pojemność płyty/zbiornika (m ³)
		I	II	III	IV	V
1	plyty gnojowe	nDJP	1,8	A	D, F	$X1 = 1,80 \times A \times D \times F \times nDJP$
2	zbiorniki na gnojówkę	nDJP	1,3	B	E	$X2 = 1,30 \times B \times E \times nDJP$

Źródło: opracowanie własne Instytutu Zootechniki PIB

- nDJP - liczba zwierząt w gospodarstwie wyrażona w DJP.
- X1 – X3 – pojemność płyty gnojowej lub pojemność zbiornika na gnojówkę albo gnojowicę - stanowiąca iloczyn liczby zwierząt w gospodarstwie wyrażonej w DJP i okresu pastwiskowego i pojemności płyty gnojowej lub pojemności zbiornika na gnojówkę albo gnojowicę na 1 DJP.
- A, B, C - współczynniki odliczenia okresu pastwiskowego - współczynnik ma zastosowanie, jeśli utrzymywane w gospodarstwie zwierzęta i ptaki korzystają z wypasu na pastwisku przez cały okres pastwiskowy. Dla zwierząt utrzymywanych bez pastwiska wartość współczynników A, B, C przyjmuje wartość = 1.
A – dla płyt gnojowych,
B – dla zbiorników na gnojówkę,
C – dla zbiorników na gnojowicę.
- D, E, F – współczynniki odliczenia ze względu na zastosowane rozwiązania systemów utrzymania oraz wyposażenie techniczne,
D – system bezściołowy dla drobiu,
E – podsuszanie pomiotu w chowie drobiu,
F – zadaszenie lub przykrycie nieprzepuszczalną folią płyty obornikowej.

Tab. 3. Wartości współczynników odliczenia okresu pastwiskowego, systemu utrzymania oraz wyposażenia technicznego

Lp.	Gatunek, typ użytkowości zwierząt	Współczynnik					
		A	B	C	D	E	F
1.	Bydło mleczne	0,7	0,8	0,7	-	-	0,8
2.	Bydło mięsne	0,5	0,8	0,7	-	-	0,8
3.	Konie	0,7	0,8	-	-	-	0,8
4.	Owce	0,5	0,8	-	-	-	0,8
5.	Świnie	0,7	0,8	0,7	-	-	0,8
6.	Drób	0,8	0,8	-	0,7	0,8	0,8

Źródło: opracowanie własne Instytutu Zootechniki PIB

Pamiętaj !

Obsada zwierząt w gospodarstwie powinna być dostosowana do możliwości wykorzystania nawozów naturalnych lub nadmiar tych nawozów powinien być zbywany.

- **Przestrzegania zasad nawożenia pól na terenie o dużym nachyleniu**

Rolnicy posiadający działki rolne na terenie o dużym nachyleniu zobowiązani są do przestrzegania zasad nawożenia pól na terenie o dużym nachyleniu, wynikających z legislacji krajowej w zakresie nawozów i nawożenia, jak również stosowania ścieków oraz komunalnych osadów ściekowych. Ponadto, w przypadku posiadania działek o nachyleniu powyżej 10%, wprowadzono wymóg mówiący o tym, że zabiegi uprawowe należy wykonywać w kierunku poprzecznym do nachylenia stoku, o ile pozwala na to usytuowanie i powierzchnia działki.

- **Ograniczenia nawożenia na glebach podmokłych, zalanych, zamrzniętych lub pokrytych śniegiem**

Ograniczenia nawożenia na glebach podmokłych, zalanych, zamrzniętych lub pokrytych śniegiem będą dotyczyły stosowania przez rolników nawozów, ścieków oraz komunalnych osadów ściekowych. Przykładowym wymogiem jest możliwość stosowania nawozów oraz rolnicze wykorzystywanie ścieków tylko na glebach niezamrzniętych powierzchniowo. Wyjątek stanowi pierwsza wiosenna dawka nawozów azotowych na uprawach roślin ozimych na glebach zamrzniętych powierzchniowo (nocne przymrozki i odwilże w dzień), jeżeli uzasadniają to względy agrotechniczne.

- **Nawożenia w pobliżu cieków**

Należy zwrócić uwagę na przepisy dotyczące stosowania nawozów oraz komunalnych osadów ściekowych w sąsiedztwie cieków i zbiorników wodnych. Ustalone odległości od cieków wodnych, w jakich można stosować nawozy, zgodne są z normami Dobrej Kultury Rolnej (patrz str. 9 „*Utrzymanie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych*” - czyli **5 m, 10 m lub 20 m**). Dodatkowo wprowadzono wymóg mówiący o tym, iż wodę z mycia rozsiewaczy nawozów i opryskiwaczy rozlewa się w odległości większej niż 20 m od brzegu zbiorników oraz cieków wodnych. Natomiast z uwagi na możliwość zanieczyszczenia wody odchodami zwierząt, wodopoje lokalizuje się poza zbiornikami i ciekami wodnymi.

- **Stosowanie dawek i sposobów nawożenia**

W Programie określono ogólne wymogi dotyczące nawożenia nawozami, ściekami oraz komunalnymi osadami ściekowymi wynikające z obowiązującej legislacji krajowej w tym obszarze. Program działań przewiduje, że ilość zastosowanych w ciągu roku **nawozów naturalnych** nie może przekroczyć dawki 170 kg azotu (N) w czystym składniku na 1 ha użytków rolnych. Dodatkowo dawka azotu

pochodzącego z płynnych nawozów naturalnych jest obniżona do 85 kg N/ha/rok na łąkach i pastwiskach w przypadku użytkowania zmiennego (kośno-pastwiskowego) i przy wypasie kwaterowym.

Zakazano stosowania komunalnych osadów ściekowych na gruntach wykorzystywanych jako pastwiska i łąki. Określono także wymogi dotyczące stosowania ścieków przeznaczonych do rolniczego wykorzystania.

Ponadto, jednym z podstawowych obowiązków jest posiadanie **przez rolnika planu nawożenia**, do którego zobowiązani są:

- rolnicy, którzy prowadzą chów lub hodowlę drobiu powyżej 40 000 stanowisk lub chów lub hodowlę świń powyżej 2 000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg lub 750 stanowisk dla macior,
- rolnicy gospodarujący na powierzchni przekraczającej 100 ha użytków rolnych położonych na obszarze OSN.

Pozostali rolnicy, gospodarujący na powierzchni do 100 ha użytków rolnych na obszarach OSN, zobowiązani są do nieprzekraczania maksymalnych dawek nawożenia azotem określonych w załączniku do Programu działań dla poszczególnych upraw w plonie głównym. Załącznik zawiera listę upraw z przypisaną do tej uprawy maksymalną dawką azotu pochodzącą ze wszystkich źródeł tzn. **nawozów mineralnych, naturalnych oraz organicznych i środków do użytkowania gleby**. W przypadku, gdy w gospodarstwie wytwarzane są nawozy naturalne w ilości przekraczającej możliwości ich zastosowania w gospodarstwie rolnym, należy znaleźć odbiorcę tych nadwyżek. Ponadto, prowadzący działalność rolniczą na obszarach OSN zobowiązani są do prowadzenia dokumentacji wszystkich zabiegów agrotechnicznych, a w szczególności tych związanych z nawożeniem (termin, rodzaj, zastosowana dawka pod daną uprawę).

3.6 Identyfikacja i rejestracja zwierząt

WYMOGI

Dotyczą rolników utrzymujących bydło

- Rolnik posiada numer siedziby stada bydła.
- Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji bydła dokonując wpisów do tej księgi w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu.
- Posiadacze bydła zgłaszają fakt urodzenia, śmierci oraz przewozu bydła do i z siedziby stada wraz z datami tych zdarzeń kierownikowi biura powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w terminie do 7 dni od dnia nastąpienia tego zdarzenia.
- W siedzibie stada wszystkie sztuki bydła posiadają paszporty zgodne ze wzorem określonym w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie wzoru paszportu bydła (Dz. U. z 2007 r., Nr 112, poz. 772). W paszporcie zamieszcza się wymagane dane natychmiast po przywiezieniu zwierzęcia do hodowli i bezpośrednio przed jego wywiezieniem.
- Rolnik obowiązany jest przedstawiać, na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz organów Inspekcji Weterynaryjnej, informacje dotyczące pochodzenia, identyfikacji lub przeznaczenia bydła.
- Rolnik prowadzi księgę rejestracji bydła w formie papierowej lub w formie elektronicznej i przechowuje dane zawarte w księdze rejestracji bydła, przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia.
- Księga rejestracji bydła w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. w sprawie księgi rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz (Dz. U. Nr 151, poz. 1268, z 2007 r. Nr 18, poz. 106 oraz 2011 r. Nr 8 poz. 37). Księga rejestracji bydła jest udostępniana przez rolnika na żądanie osoby upoważnionej do wykonywania czynności kontrolnych.
- W siedzibie stada wszystkie sztuki bydła są znakowane poprzez umieszczenie na obu uszach kolczyków w terminie 7 dni od dnia urodzenia lub dnia kontroli granicznej, w przypadku bydła przywożonego z państwa trzeciego (z wyłączeniem, gdy miejscem przeznaczenia jest rzeźnia, a uboju dokonana się w terminie 20 dni od czasu przejścia takiej kontroli), jednak nie później niż do dnia opuszczenia

siedziby stada, w którym się urodziły. Zwierzę pochodzące z innego państwa członkowskiego zachowuje swoje oryginalne kolczyki.

WYMOGI

Dotyczą rolników utrzymujących owce lub kozy

- Rolnik posiada numer siedziby stada owiec lub kóz.
- Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji stada owiec lub księgę rejestracji kóz dokonując wpisów do tej księgi w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu.
- Rolnik prowadzi księgę rejestracji owiec lub księgę rejestracji kóz w formie papierowej lub w formie elektronicznej i przechowuje dane zawarte w księdze rejestracji owiec lub księdze rejestracji kóz, przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia.
- Księga rejestracji owiec lub księga rejestracji kóz w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. w *sprawie księgi rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz*.
- Księga rejestracji owiec lub księga rejestracji kóz jest udostępniana przez rolnika na żądanie osoby upoważnionej do wykonywania czynności kontrolnych.
- Rolnik dostarcza, na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub organów Inspekcji Weterynaryjnej, wszystkie informacje na temat pochodzenia, identyfikacji i ewentualnego miejsca przeznaczenia owiec lub kóz, które hodowca posiadał, przechowywał, transportował, sprzedawał lub poddawał ubojowi w okresie trzech ostatnich lat.
- W siedzibie stada wszystkie sztuki owiec lub kóz są właściwie znakowane za pomocą kolczyków, w terminie 6 miesięcy od dnia urodzenia lub 14 dni od dnia przeprowadzenia kontroli granicznej w przypadku owiec lub kóz przywożonych z państwa trzeciego (z wyłączeniem przypadku, gdy miejscem przeznaczenia jest rzeźnia, a ubój został dokonany w terminie 5 dni roboczych od dnia kontroli granicznej), nie później niż do dnia opuszczenia siedziby stada, w którym się urodziły. Zwierzę pochodzące z innego państwa członkowskiego zachowuje swoje oryginalne oznakowanie.
- W przypadku przewozu owiec i kóz w obrębie terytorium państwa, zwierzętom tym towarzyszą dokumenty przewozowe, które powinny być zgodne ze wzorem rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 lipca 2005 r. w *sprawie wzoru dokumentu przewozowego dla owiec i kóz* (Dz. U. z 2005 r. Nr 142, poz. 1195) oraz powinny być przechowywane przez okres nie krótszy niż 3 lata od dnia przewozu zwierząt do miejsca przeznaczenia.

- Kopie dokumentów przewozowych dla owiec i kóz są dostarczane przez rolnika na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub organów Inspekcji Weterynaryjnej.
- Spisu owiec lub kóz dokonuje się w stadzie co najmniej raz na 12 miesięcy, nie później jednak niż w dniu jesiennego przeglądu stada.

WYMOGI

Dotyczą rolników utrzymujących świnie

- Rolnik posiada numer siedziby stada świn (nie dotyczy posiadacza zwierzęcia utrzymującego nie więcej niż jedną świnie, z przeznaczeniem na własne potrzeby).
- Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji świn dokonując wpisów do tej księgi w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu. Księga rejestracji świn w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. w *sprawie księgi rejestracji bydła, świn, owiec lub kóz*.
- Rolnik obowiązany jest do udostępniania osobie upoważnionej do dokonywania czynności kontrolnych pisemnych lub ustnych informacji związanych z przedmiotem kontroli, dokumentów związanych z przedmiotem kontroli, danych informatycznych.
- Dane zawarte w księdze rejestracji świn przechowywane są przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia.
- Rolnik jest obowiązany oznakować świnie bezzwłocznie, a w każdym przypadku przed opuszczeniem przez świnie siedziby stada, za pomocą kolczyka założonego na lewą małżowinę uszną lub tatuażu umieszczonego w sposób czytelny i trwały w obu małżowinach usznych świni albo na jej grzbiecie, zawierających numer identyfikacyjny zwierzęcia gospodarskiego.

4 OBSZAR B - ZDROWIE PUBLICZNE, ZDROWIE ZWIERZĄT, ZDROWOTNOŚĆ ROŚLIN I ZGŁASZANIE CHOROÓB

Gospodarstwo rolne jest pierwszym ogniwem w łańcuchu żywnościowym i to właśnie na nim spoczywa olbrzymia odpowiedzialność za wyprodukowanie i wprowadzenie do obrotu bezpiecznej żywności lub surowca do jej produkcji.

4.1 Zdrowie zwierząt

WYMOGI

Dotyczą wszystkich posiadaczy zwierząt

- Dokumentacja leczenia zwierząt gospodarskich przechowywana jest przez utrzymującego zwierzęta przez 5 lat od daty dokonania ostatniego wpisu.
- Zakaz podawania zwierzętom gospodarskim, zwierzętom akwakultury oraz zwierzętom dzikim utrzymywanym jak zwierzęta gospodarskie związków o działaniu hormonalnym, tyreostatycznym i β -agonistycznym w celach innych niż lecznicze.
- Zakaz posiadania i przechowywania w gospodarstwie produktów leczniczych weterynaryjnych zawierających substancje o działaniu beta-agonistycznym, które mogą być stosowane w celu przyspieszenia porodu oraz estradiol 17 β lub jego estropodobne pochodne.
- Zakaz podawania w postaci zastrzyków substancji mających działanie beta-agonistyczne, w celu przyspieszenia porodu u krów, zwierzętom hodowlanym, włącznie ze zwierzętami reprodukcyjnymi, które nie będą dalej wykorzystywane do celów rozplodowych.
- Zakaz umieszczania na rynku lub uboju zwierząt gospodarskich lub zwierząt dzikich utrzymywanych przez człowieka jak zwierzęta gospodarskie, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione, z wyłączeniem przypadków, gdy substancje te zostały podane w celach leczniczych.
- Zakaz umieszczania na rynku i przetwarzania mięsa zwierząt gospodarskich, zwierząt dzikich utrzymywanych przez człowieka jak zwierzęta gospodarskie i zwierząt akwakultury, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto

substancje zabronione z wyłączeniem przypadków, gdy substancje te zostały podane w celach leczniczych.

- Zabronione jest umieszczanie na rynku mięsa lub innych produktów pochodzenia zwierzęcego pochodzących od zwierząt, którym podawano substancje lecznicze o działaniu estrogennym, androgennym lub gestagennym, jeżeli przed dokonaniem uboju zwierzęcia nie był przestrzegany okres karencji wymagany dla wydalenia z jego organizmu produktów leczniczych weterynaryjnych.
- Zabrania się wykonywania czynności zootechnicznych* na zwierzętach przeznaczonych do chowu lub hodowli, włącznie ze zwierzętami reprodukcyjnymi, które nie będą dalej wykorzystywane do celów rozplodowych.

Dotyczą posiadaczy zwierząt akwakultury

- Przestrzegany jest zakaz utrzymywania w gospodarstwie zwierząt akwakultury, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione, chyba że podawano je w celach leczniczych.

Dotyczą hodowców ryb

- Zabrania się poddawania ryb zabiegom zmiany płci po ukończeniu przez nie 3 miesiąca życia.

** W rozumieniu ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2008 Nr 213, poz. 1342 z późn. zm.) np. podawanie substancji w celu synchronizacji nui, przygotowanie biorców, dawców zarodków do implantacji itp.*

4.2 Zdrowotność roślin

WYMOGI

Dotyczą wszystkich rolników

- Stosuje się tylko środki ochrony roślin dopuszczone do obrotu.
- Środki ochrony roślin stosuje się wyłącznie zgodnie z etykietą-instrukcją stosowania oraz w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska.
- Środki ochrony roślin przechowuje się zgodnie z zaleceniami zawartymi w etykiecie-instrukcji stosowania.
- Środki ochrony roślin stosuje się sprzętem sprawnym technicznie, który użyty zgodnie z przeznaczeniem nie spowoduje zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz środowiska.

- Osoba wykonująca zabiegi środkami ochrony roślin posiada aktualne zaświadczenie o ukończeniu szkolenia w zakresie stosowania środków ochrony roślin na terytorium Polski lub ukończyła, nie wcześniej niż 5 lat przed wykonywaniem zabiegów przy użyciu środków ochrony roślin, szkolenie w zakresie stosowania środków ochrony roślin w innym państwie członkowskim, państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, albo państwie, które zawarło ze Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi umowę regulującą swobodę przedsiębiorczości, na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie i posiada zaświadczenie o ukończeniu tego szkolenia.
- Należy prowadzić ewidencję stosowania środków ochrony roślin.

Ważne !

Obecnie trwają prace legislacyjne nad nowymi przepisami w zakresie stosowania środków ochrony roślin. W ich wyniku zmianie mogą ulec wyżej wymienione wymogi wzajemnej zgodności. Informacji należy szukać na stronach internetowych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (www.arimr.gov.pl), Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (www.minrol.gov.pl) oraz Centrum Doradztwa Rolniczego (www.cdr.gov.pl), a także bezpośrednio w biurach powiatowych i oddziałach regionalnych ARiMR oraz ośrodkach doradztwa rolniczego.

4.3 Zgłaszanie chorób

WYMOGI

Dotyczą wszystkich posiadaczy zwierząt

- Przestrzegany jest obowiązek niezwłocznego powiadomienia organu Inspekcji Weterynaryjnej albo najbliższego podmiotu świadczącego usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej, albo wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o podejrzeniu wystąpienia niżej wymienionych chorób:
 - księgosusz,
 - pomór małych przeżuwaczy,

- choroba pęcherzykowa świń,
- choroba niebieskiego języka,
- krwotoczna choroba zwierzyny płowej,
- ospa owiec i ospa kóz (Capripox),
- pęcherzykowe zapalenie jamy ustnej,
- afrykański pomór świń,
- choroba guzowatej skóry bydła,
- gorączka doliny Rift.
- Przestrzegany jest obowiązek niezwłocznego powiadomienia organu Inspekcji Weterynaryjnej albo najbliższego podmiotu świadczącego usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej, albo wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o podejrzeniu wystąpienia lub wystąpieniu pryszczycy lub choroby niebieskiego języka.
- Przestrzegany jest również nakaz pozostawiania zwierząt w miejscu przebywania i niewprowadzania tam innych zwierząt w przypadku wystąpienia podejrzenia lub wystąpieniu pryszczycy.

PRZENOŚNE GĄBCZASTE ENCEFALOPATIE (TSE)

WYMOGI

Dotyczą wszystkich posiadaczy zwierząt

- Rolnik utrzymujący w gospodarstwie zwierzęta przeżuujące oraz nieprzeżuujące stosujący w żywieniu tych ostatnich białka pochodzenia zwierzęcego ma obowiązek takiej organizacji transportu, magazynowania, dystrybucji pasz, żeby na żadnym z tych etapów nie doszło do zanieczyszczenia pasz dla przeżuwaczy białkiem pochodzenia zwierzęcego.

Dotyczą posiadaczy przeżuwaczy

- Przestrzeganie zakazu karmienia zwierząt przeżuwających białkiem pochodzenia zwierzęcego oraz paszami zawierającymi takie białka, z wyłączeniem białka dopuszczonego do żywienia zwierząt na zasadzie odstępstw*.
- Rolnik jest obowiązany niezwłocznie powiadomić organ Inspekcji Weterynaryjnej, albo najbliższy podmiot świadczący usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej, albo wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o każdym przypadku podejrzenia wystąpienia TSE u posiadanych przez niego zwierząt.
- W przypadku podejrzenia wystąpienia TSE, przestrzegany jest zakaz wywożenia z gospodarstwa zwierząt gatunków wrażliwych na zakażenie TSE, do czasu uzyskania decyzji powiatowego lekarza weterynarii.
- Rolnik przestrzega nakazów i zakazów wynikających z decyzji wydanej przez

powiatowego lekarza weterynarii oraz współdziała przy zwalczaniu TSE.

- Przestrzegany jest zakaz wprowadzania na rynek potomstwa pierwszego pokolenia, nasienia, zarodków i komórek jajowych zwierząt podejrzanych lub u których potwierdzono wystąpienie TSE w ciągu poprzedzającego okresu dwuletniego lub w ciągu okresu, który nastąpił po wystąpieniu pierwszego objawu klinicznego choroby.
- Przestrzegany jest obowiązek posiadania świadectw zdrowia wydanych przez urzędowego lekarza weterynarii w przypadku wprowadzania na rynek lub przywozu na teren Polski bydła, owiec lub kóz, ich zarodków, nasienia i komórek jajowych.

Dotyczy posiadaczy nieprzeżuwaczy

- Przestrzegany jest zakaz karmienia zwierząt gospodarskich innych niż przeżuwacze (wyjątek: mięsożerne zwierzęta futerkowe) białkiem pochodzenia zwierzęcego, chyba że rolnik posiada decyzję powiatowego lekarza weterynarii lub stosuje białka dopuszczone do żywienia zwierząt na zasadzie odstępstw**.

** W ramach odstępstw w żywieniu przeżuwaczy dopuszczone jest stosowanie następujących białek zwierzęcych oraz pasz zawierających te białka:*

- mleko, produkty na bazie mleka i siary,
- jaja i produkty jajeczne,
- żelatyna pochodząca od zwierząt innych niż przeżuwacze,
- hydrolizaty białkowe pochodzące od zwierząt innych niż przeżuwacze i otrzymane ze skór i skórek przeżuwaczy,
- mączka rybna w preparatach mlekozastępczych dla nieodsadzonych przeżuwaczy hodowlanych (zgodnie z przewidzianymi warunkami).

*** W ramach odstępstw dopuszczone jest:*

1) w żywieniu zwierząt gospodarskich innych niż przeżuwacze:

- stosowanie białek pochodzenia zwierzęcego takich jak: mączki rybne, fosforany dwuwapniowe i fosforany trójwapniowe, produkty z krwi (pochodzącej od zwierząt innych niż przeżuwacze),
- stosowanie białek zwierzęcych dopuszczonych w żywieniu zwierząt przeżuwających oraz pasz zawierających te białka.

2) karmienie ryb mączkami z krwi pochodzącymi od zwierząt innych niż przeżuwacze.

4.4 Bezpieczeństwo żywności i pasz

4.4.1 Bezpieczeństwo pasz

WYMOGI

- Rolnikowi nie wolno wprowadzać do obrotu paszy niebezpiecznej* dla zwierząt i stosowania jej w żywieniu zwierząt.
- Rolnik jest obowiązany do prowadzenia dokumentacji dotyczącej:
 - stosowania środków ochrony roślin,
 - stosowania preparatów biobójczych,
 - źródła i ilości paszy w każdej partii paszy przyjmowanej do gospodarstwa i wydawanej z gospodarstwa,
 - stosowania nasion/ziarna genetycznie modyfikowanego.
- Jeśli pasze wprowadzone do obrotu nie spełniają wymogów dotyczących bezpieczeństwa pasz, rolnik musi:
 - podjąć działania zmierzające do wycofania z rynku paszy niebezpiecznej,
 - niezwłocznie poinformować powiatowego lekarza weterynarii,
 - współpracować z Inspekcją Weterynaryjną w celu jak najszybszego wycofania niebezpiecznej paszy z rynku,
 - poinformować nabywcę paszy o przyczynach jej wycofania.
- Jako podmiot działający na rynku pasz rolnik ma obowiązek zgłoszenia prowadzenia działalności w zakresie produkcji, przetwarzania, przechowywania, transportu lub dystrybucji pasz do powiatowego lekarza weterynarii**.
- Rolnik powinien stosować pasze pochodzące wyłącznie z zakładów zarejestrowanych oraz/lub zatwierdzonych.
- Zapewnienie identyfikowalności paszy oraz substancji przeznaczonych do dodania do pasz, dostarczanych rolnikowi i tych, które rolnik wprowadza na rynek, w szczególności poprzez prowadzenie i przechowywanie dokumentacji dotyczącej kupna i sprzedaży.

Wymogi higieniczne dotyczące higieny pasz

- Zabrania się wytwarzania, wprowadzania do obrotu i stosowania w żywieniu zwierząt materiałów paszowych i mieszanek paszowych zawierających pozostałości pestycydów w ilości przekraczającej ich dopuszczalną zawartość.
- Rolnik ma obowiązek przechowywania i przewożenia substancji

niebezpiecznych i odpadów w sposób, który nie spowoduje zanieczyszczenia i skażenia pasz.

- Rolnik ma obowiązek właściwego przechowywania pasz oraz ich dystrybucji w gospodarstwie:
 - pasze należy przechowywać z dala od substancji chemicznych oraz innych produktów nienadających się do spożycia przez zwierzęta,
 - pasze lecznicze oraz inne przeznaczone dla poszczególnych kategorii lub gatunków zwierząt należy przechowywać w sposób ograniczający ryzyko podania ich zwierzętom, dla których nie są one przeznaczone,
 - system dystrybucji paszy w gospodarstwie powinien zapewniać zadawanie ich zwierzętom dla których są przeznaczone.
- Należy uwzględnić wyniki wszelkich analiz próbek produktów pierwotnych lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i posiadających istotne znaczenie dla bezpieczeństwa pasz (np. pozostałości pestycydów, metali ciężkich, dioksyn, azotynów).

** Pasza jest uznana za niebezpieczną jeżeli:*

- ma negatywne skutki dla zdrowia ludzi lub zwierząt,
- powoduje, że spożywanie żywności uzyskanej ze zwierząt gospodarskich z jej użyciem jest niebezpieczne dla ludzi.

*** Obowiązek rejestracji nie dotyczy rolników, którzy wyprodukowane przez siebie pasze zużywają wyłącznie do żywienia zwierząt, od których produkty wykorzystują we własnym gospodarstwie lub dostarczają wyprodukowane przez siebie niewielkie ilości pasz do innych gospodarstw, w celu wykorzystania ich w tych gospodarstwach.*

4.4.2 Bezpieczeństwo żywności

WYMOGI

Dotyczące bezpieczeństwa żywności

- Żywność szkodliwa dla zdrowia lub nienadająca się do spożycia (objawy zepsucia, zanieczyszczona, z objawami pleśni, gnicia) nie jest wprowadzana na rynek.
- Zapewnienie identyfikowalności żywności, jak również zwierząt hodowlanych, dostarczanych rolnikowi i tych, które rolnik dostarczał na rynek (z wyjątkiem żywności dostarczonej bezpośrednio konsumentowi końcowemu lub zakładom prowadzącym handel detaliczny z przeznaczeniem dla konsumenta końcowego), w szczególności poprzez prowadzenie i przechowywanie dokumentacji dotyczącej kupna i sprzedaży.
- Właściwe stosowanie środków ochrony roślin i biocydów zgodnie z etykietą – instrukcją stosowania.
- Podjęcie działań zmierzających do wycofania z obrotu żywności niezgodnej, bądź w stosunku do której są podejrzenia, że nie spełnia wymogów w zakresie

bezpieczeństwa żywności poprzez:

- natychmiastowe postępowanie w celu wycofania tej żywności z rynku,
- powiadomienie o tym fakcie właściwych władz, np. Inspekcji Weterynaryjnej lub Inspekcji Sanitarnej oraz inne organy w zakresie ich kompetencji,
- współpracy z tymi organami,
- poinformowania nabywców o przyczynach wycofania żywności, a w razie konieczności odbioru od konsumentów produktów już im dostarczonych.

WYMOGI

Dotyczące higieny produkcji produktów pochodzenia roślinnego

- Prowadzenie dokumentacji stosowania każdego środka ochrony roślin i produktów biobójczych.
- Substancje niebezpieczne oraz odpady są składowane i przetwarzane w sposób uniemożliwiający zanieczyszczenie produktów żywnościowych pochodzenia roślinnego tymi substancjami.
- Wykonywane są zalecenia pokontrolne wynikające z kontroli urzędowych, podejmowane są działania i środki zaradcze w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności.
- Żywność zawierająca pozostałości pestycydów przekraczające najwyższe dopuszczalne poziomy w żywności dla tych produktów, nie jest wprowadzana do obrotu.
- Przechowywanie wyników wszelkich analiz próbek pobranych z roślin lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i mających znaczenie dla zdrowia ludzi.

WYMOGI

Dotyczące higieny produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego

- Substancje niebezpieczne oraz odpady są składowane i przetwarzane w sposób uniemożliwiający zanieczyszczenie żywności pochodzenia zwierzęcego tymi substancjami.
- Właściwe stosowanie:
 - dodatków paszowych (w szczególności zgodnie ze wskazaniem producenta lub podmiotu odpowiedzialnego za etykietowanie, zamieszczonymi na etykiecie),
 - produktów leczniczych weterynaryjnych (w szczególności zgodnie

z zaleceniami lekarza weterynarii).

- Wykonywane są zalecenia pokontrolne wynikające z kontroli urzędowych, podejmowane są działania i środki zaradcze w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności.
- Podejmowanie działań w celu zapobiegania występowaniu i rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych przenoszonych na ludzi wraz z żywnością, w tym podejmowanie środków ostrożności przy przyjmowaniu nowych zwierząt oraz zgłaszanie właściwym organom podejrzenia takich chorób.
- Żywność pochodzenia zwierzęcego, w której zostały przekroczone maksymalne lub tymczasowe maksymalne limity pozostałości substancji farmakologicznie czynnych stosowanych w weterynaryjnych produktach leczniczych lub w której znajdują się substancje niedozwolone, nie jest wprowadzana do obrotu.

Wymagana dokumentacja:

- Protokoły z kontroli zwierząt lub produktów pochodzenia zwierzęcego.
- Rodzaj i pochodzenie paszy podawanej zwierzętom.
- Produkty lecznicze weterynaryjne i inne produkty lecznicze podawane zwierzętom oraz daty ich podawania i okresy karencji.
- Wyniki wszelkich analiz próbek pobranych od zwierząt lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i mających znaczenie dla zdrowia ludzi.

WYMOGI

Dotyczące produkcji jaj

- Do czasu sprzedaży jaja należy przechowywać tak, aby były:
 - czyste, suche i wolne od obcych zapachów,
 - skutecznie zabezpieczone przed wstrząsami i bezpośrednim działaniem promieni słonecznych.

WYMOGI

Dotyczące gospodarstw produkujących mleko i siarę przeznaczonych do obrotu

Status zdrowotny zwierząt

- Dobry ogólny stan zdrowia, zwierzęta nie wykazują żadnych objawów choroby mogącej powodować zakażenie mleka lub siary, a zwłaszcza nie cierpią z powodu jakiegokolwiek infekcji układu rodnego z wydzielinami, zapalenia jelit z biegunką i gorączką lub rozpoznawalnego zapalenia wymion.
- Poświadczenie w ewidencji leczenia zwierząt, że krowy nie są leczone substancjami niedozwolonymi lub potencjalnie niebezpiecznymi dla ludzkiego zdrowia przenikającymi do mleka i siary, chyba że mleko i siara podlega ustalonej karencji wymaganej dla wydalenia z organizmu produktów leczniczych weterynaryjnych.
- Posiadanie decyzji powiatowego lekarza weterynarii o uznaniu stada za wolne lub urzędowo wolne od brucelozy i urzędowo wolne od gruźlicy bydła.
- Mleko i siara pochodzące od zwierząt niespełniających wymogów z punktu powyżej, jest wykorzystywane tylko po uzyskaniu zezwolenia właściwego organu i po zastosowaniu wymaganych procesów technologicznych.
- Kontrola i badanie kóz na obecność gruźlicy w przypadku, gdy są utrzymywane w gospodarstwie razem z krowami.
- Brak ran wymion.
- Przestrzeganie zasady skutecznej izolacji zakażonych lub co do których istnieje przypuszczenie zakażenia brucelozą lub gruźlicą w celu uniknięcia jakiegokolwiek negatywnego wpływu na mleko pozyskiwane od zdrowych zwierząt.

Higiena pomieszczeń i wyposażenia

- Umieszczenie i konstrukcja urządzeń do udoju oraz pomieszczeń, w których mleko i siara są składowane, przenoszone i schładzane eliminują ryzyko zanieczyszczenia mleka.
- Pomieszczenia do składowania mleka i siary są zabezpieczone przed szkodnikami, odpowiednio oddzielone od pomieszczeń, w których przetrzymywane są zwierzęta, a także wyposażone w odpowiednie urządzenia do schładzania mleka i siary, zapewniające jego temperaturę nie wyższą niż 8°C w przypadku codziennego odbioru, lub nie wyższą niż 6°C, jeżeli mleko nie jest odbierane codziennie.
- Powierzchnie urządzeń mających styczność z mlekiem i siarą (narzędzi, pojemników, zbiorników przeznaczonych do udoju, gromadzenia lub transportu) wykonane są z materiałów łatwych do oczyszczenia oraz, w razie konieczności, do dezynfekowania, a także utrzymane w dobrym stanie. Wymaga to

zastosowania materiałów gładkich, nadających się do mycia oraz nietoksycznych.

- Pojemniki i zbiorniki służące do transportu mleka muszą być co najmniej raz dziennie czyszczone i dezynfekowane.

Higiena podczas udoju i składowania

- Znakowanie zwierząt poddanych leczeniu oraz przed zakończeniem zalecanego okresu karencji po leczeniu w celu uniknięcia przeniesienia pozostałości leków do mleka przeznaczonego do spożycia przez ludzi.
- Zachowanie warunków higieny podczas dojenja, aby wykluczyć możliwość zanieczyszczenia mleka i siary.
- Zapewnienie czystości strzyków, wymion i przylegających do nich części.
- Schłodzenie mleka i siary niezwłocznie po udoju, w miejscu czystym, zaprojektowanym i wyposażonym w sposób uniemożliwiający jego zanieczyszczenie.

Schłodzenie mleka i siary nie jest wymagane, gdy poddawane są procesom przetwórczym w ciągu dwóch godzin od udoju lub konieczne jest zastosowanie wyższej temperatury z przyczyn technologicznych.

WYMOGI WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI OBOWIĄZUJĄCE OD 1 STYCZNIA 2013 ROKU

5 OBSZAR C - DOBROSTAN ZWIERZĄT

Dobrostan zwierząt to zespół warunków określających potrzeby biologiczne i behawioralne zwierząt, co umożliwia objawianie w pełni ich możliwości genetycznych. W dobrostanie ważne jest też kryterium etyczne, gdzie zwierzę z przedmiotu produkcji staje się podmiotem zdolnym do odczuwania cierpienia. Stąd też już art. 1 ustawy *o ochronie zwierząt*⁹ określa, że „Zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę”.

Na dobrostan zwierząt składają się następujące elementy: właściwe obchodzenie się ze zwierzętami, warunki utrzymania, obsada na jednostce powierzchni oraz stopień przystosowania się zwierząt do warunków, w których przebywają.

Wymogi wzajemnej zgodności w zakresie dobrostanu zwierząt dotyczą posiadaczy zwierząt gospodarskich¹⁰, takich jak: **konio**wate – koń i osioł, **bydło** – bydło domowe i bawoły, **jelenio**wate – jelen ślachećny, jelen sika i daniel utrzymywane w warunkach fermowych w celu pozyskania mięsa lub skór, jeżeli pochodzą z chowu

⁹ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. 2003; Nr 106; poz. 1002 z późn. zm.).

¹⁰ Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. 2007; Nr 133; poz. 921 z późn. zm.).

lub hodowli zamkniętej, o których mowa w przepisach prawa łowieckiego, albo chowu lub hodowli fermowej, **świń, owiec, kóz, drobiu**: kura, kaczka, kaczka pizmowa, gęś, gęś garbonosa, indyk, przepiórka japońska, perlica oraz utrzymywany w warunkach fermowych struś, **zwierząt futerkowych** – lisa pospolitego, lisa polarnego, norki amerykańskiej, tchórza, jenota, nutrii, szynszyli i królika, utrzymywanych w celu produkcji surowca dla przemysłu futrzarskiego, mięsnego i włókienniczego.

Posiadacze wszystkich niżej wymienionych zwierząt obowiązują wymogi określone w dyrektywie *dotyczącej ochrony zwierząt hodowlanych*¹¹: bydła, koni, owiec, kóz, strusi, przepiórek, perlic, lisów polarnych, lisów pospolitych, jenotów, norek, tchórzy, królików, szynszyli, nutrii, jeleni i danieli, indyków, gęsi i kaczek, kur nieśnych, brojlerów (**za wyjątkiem gospodarstw utrzymujących mniej niż 100 sztuk indyków, gęsi i kaczek**).

Dodatkowo posiadacze cieląt obowiązują wymogi z dyrektywy *dotyczącej ochrony cieląt*¹² oraz z dyrektywy *dotyczącej ochrony zwierząt hodowlanych*.

Natomiast posiadacze świń poza przepisami dyrektywy *dotyczącej ochrony zwierząt hodowlanych* obowiązują wymogi określone w dyrektywie *dotyczącej ochrony świń*¹³. Wymogi wynikające z dyrektywy *dotyczącej ochrony zwierząt hodowlanych* zostały transponowane do prawa krajowego ustawą *o ochronie zwierząt oraz niektórymi przepisami rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej*¹⁴ (zwane dalej rozporządzeniem z dnia 28 czerwca 2010 r.). Natomiast posiadacze cieląt i świń zobowiązani są do spełnienia minimalnych wymagań ochrony tych zwierząt zawartych w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. *w sprawie minimalnych warunków utrzymania gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej*¹⁵ (zwane dalej rozporządzeniem z dnia 15 lutego 2010 r.), opisanych w dalszej części broszury.

¹¹ Dyrektywa Rady 98/58/WE z dnia 20 lipca 1998 r. *dotycząca ochrony zwierząt hodowlanych* (Dz. U. L 221 z 8.8.1998).

¹² Dyrektywa Rady 2008/119/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. *ustanawiająca minimalne normy ochrony cieląt* (Dz. U. L 10 z 15.1.2009).

¹³ Dyrektywa Rady 2008/120/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. *ustanawiająca minimalne normy ochrony świń* (Dz. U. L 47 z 18.2.2009).

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r. *w sprawie minimalnych warunków utrzymywania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej* (Dz. U. Nr 116, poz. 778).

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. *w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej* (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm).

WAŻNE !

Nie wszystkie przepisy zawarte w w/w rozporządzeniach Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi *dotyczących minimalnych warunków utrzymania zwierząt gospodarskich* są wymogami **wzajemnej zgodności**.

Nie oznacza to, że nie muszą być przestrzegane, gdyż stosowanie się do nich sprawdzane jest w ramach kontroli urzędowych.

5.1 Ochrona wszystkich zwierząt gospodarskich

Obowiązuje posiadaczy wszystkich gatunków zwierząt gospodarskich.

PODSTAWOWA OPIEKA NAD ZWIERZĘTAMI

Chów i hodowla zwierząt nie mogą być prowadzone metodami czy też w warunkach, które mogłyby spowodować cierpienie, urazy i uszkodzenia ciała zwierząt. Każdy, kto opiekuje się zwierzętami, powinien posiadać **podstawową wiedzę** dotyczącą żywienia zwierząt, pielęgnacji, bezpiecznej obsługi, naturalnych, zdrowych zachowań czy też obsługi urządzeń wykorzystywanych w przyjętej technologii.

Podczas doglądania zwierząt (co najmniej raz dziennie) sprawdza się ich stan zdrowia, stan odżywienia, stan racic, występowanie kulawizn, ewentualne otarcia, skaleczenia, osowiałość, niepobieranie pokarmu, problemy z oddychaniem, biegunki czy też odstawanie od stada. Żeby móc skontrolować zwierzęta o każdej porze i w każdych warunkach (w tym w pomieszczeniach bez żadnego oświetlenia, zwierzęta utrzymywane w systemie otwartym) rolnicy powinni posiadać stałe lub przenośne oświetlenie sztuczne (np. latarka), które im to umożliwi.

Jeżeli zauważone zostaną niepokojące objawy dotyczące stanu zwierząt, należy natychmiast otoczyć opieką chore czy też ranne zwierzę. W przypadku grupowego utrzymania zwierząt należy chore lub podejrzane o chorobę zwierzę odizolować od reszty grupy, zapewnić mu odpowiednie warunki (ściółka, stały dostęp do wody), a jeśli nasza opieka nie przynosi rezultatu, wezwać lekarza weterynarii.

Pamiętaj !

Wszelkie zabiegi lekarsko-weterynaryjne może wykonywać tylko lekarz weterynarii. Lekarz ma obowiązek pozostawienia w gospodarstwie odpowiedniej dokumentacji dotyczącej leczenia zwierząt, a posiadacz zwierząt ma obowiązek ją przechowywać.

W przypadku, gdy zwierzęta wymagają zabiegów pielęgnacyjnych należy pamiętać, że może je wykonywać tylko osoba posiadająca odpowiednie kwalifikacje lub praktykę w tym zakresie. Należy je wykonywać w sposób zapewniający ograniczenie stresu i cierpienia zwierzęcia.

JESLI UTRZYMUJESZ ZWIERZĘTA W SYSTEMIE OTWARTYM - PRZECZYTAJ !

Posiadacze zwierząt utrzymywanych w systemie otwartym (bez pomieszczeń inwentarskich) muszą stworzyć warunki umożliwiające schronienie się zwierząt przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi, takimi jak: nadmiernie wysoka temperatura, ulewne deszcze, nadmierne opady śniegu, wichury itp. oraz powinni je chronić przed zwierzętami drapieżnymi. Rozwiązaniem może być zbudowanie np. zadaszanej wiaty lub woliery.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby zwierzęta gospodarskie utrzymywane były w warunkach nieszkodliwych dla ich zdrowia oraz niepowodujących urazów, uszkodzeń ciała lub cierpienia.
- Zwierzęta powinny być pod opieką wystarczającej liczby personelu posiadającego odpowiednie umiejętności, wiedzę i kompetencje zawodowe.
- Rolnik jest **obowiązany dogłądać zwierzęta** gospodarskie co najmniej raz dziennie.
- Rolnik jest obowiązany wyposażyć pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, w stałe lub przenośne **oświetlenie sztuczne**, w celu umożliwienia kontroli tych pomieszczeń i dogładania umieszczonych w nich zwierząt o każdej porze.
- Rolnik jest obowiązany chore lub ranne zwierzęta gospodarskie **niezwłocznie otoczyć opieką, a w przypadku gdy opieka rolnika nie przynosi rezultatów, w miarę potrzeby odizolować oraz niezwłocznie zasięgnąć porady weterynarza**. Jeżeli wymaga tego stan zdrowia, zwierzę to należy utrzymywać na ściółce.
- Rolnik, który utrzymuje zwierzęta gospodarskie, jest obowiązany przechowywać przez okres 3 lat dokumentację weterynaryjną dotyczącą przebiegu leczenia, przeprowadzonych zabiegów weterynaryjnych oraz padłych zwierząt.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić zwierzętom gospodarskim, utrzymywanym w systemie otwartym, możliwość ochrony przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi i zwierzętami drapieżnymi.
- Rolnikowi nie wolno okaleczać zwierząt, w tym zadawać bólu albo świadomie dopuszczać do zadawania bólu lub cierpienia, o których mowa w przepisach prawa*.

**Art. 6 ust. 1a i 2 pkt 1, 1a, 4, 7, 8, 12 i 17 ustawy o ochronie zwierząt.*

Pamiętaj !

Zwierzęta utrzymywane w systemie otwartym nie mogą pozostać bez opieki.

POMIESZCZENIA INWENTARSKIE, W KTÓRYCH PRZEBYWAJĄ ZWIERZĘTA INNE NIŻ CIELETA I ŚWINIE

Wszystkim zwierzętom gospodarskim utrzymywanym w budynkach należy zapewnić taką powierzchnię, na której będą mogły swobodnie leżeć, wstawać i kłaść się, nie „przeszkadzając” innym zwierzętom. Powierzchnia ta powinna być na tyle duża, aby umożliwić zwierzętom oczyszczanie siebie bez trudności. Ponadto, zwierzę, podobnie jak człowiek, lubi patrzeć i mieć wokół siebie przestrzeń.

Jeżeli zwierzęta utrzymywane są w grupie, muszą mieć zapewnioną taką powierzchnię, by wszystkie jednocześnie mogły leżeć i odpoczywać.

Kwestie zapewnienia minimalnych powierzchni w pomieszczeniach dla zwierząt innych niż cielęta i świnie nie podlegają kontroli w ramach wymogów wzajemnej zgodności. Jednakże ze względu na fakt, że prawo polskie określa minimalne powierzchnie dla zwierząt gospodarskich, w zależności od wieku, płci, systemu utrzymania, **powierzchnie te sprawdzane są w ramach kontroli urzędowych.** Kontrole te przeprowadza Inspekcja Weterynaryjna.

Pamiętaj !

Bez względu na to, czy zwierzęta są utrzymywane na uwięzi czy nie, grupowo czy pojedynczo, każdemu z nich należy zapewnić tyle miejsca, by mogły swobodnie leżeć, wstawać i kłaść się oraz by miały możliwość przejawiania naturalnych zachowań, takich jak oczyszczanie skóry, odganie owadów itp.

Dla zapewnienia dobrego stanu zdrowia zwierząt należy bezwzględnie przestrzegać, by sprzęt używany do karmienia i pojenia, wszystkie elementy wyposażenia pomieszczeń inwentarskich oraz całe pomieszczenie znajdowały się w należytym stanie sanitarno-higienicznym i technicznym, a także by były wykonane z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia. Materiały nieszkodliwe to takie, które nie spowodują zatruć poprzez wydzielanie szkodliwych substancji biologicznych (grzyby, pleśnie, mykotoksyny itp.) i chemicznych zawartych np. w klejach, żywicach, farbach, czy urazów mechanicznych. Pomieszczenie, kojce oraz ich wyposażenie nie mogą stwarzać zagrożenia zranieniem poprzez wystające elementy ścian i wyposażenia, ostre krawędzie i powierzchnie.

Materiały, którymi pokryte są wnętrza budynków oraz z których wykonany jest sprzęt wykorzystywany przy obsłudze zwierząt, **powinny być łatwe do czyszczenia i odkażania.**

Czyszczenie i mycie oraz dezynfekcja powinny być skuteczne i jednocześnie niepowodujące trwałych zmian w konstrukcjach np. poddawanie konstrukcji drewnianych lub paździerzowych częstym procesom mycia może być źródłem skażeń mikrobiologicznych lub powodować zniekształcenia zagrażające zdrowiu zwierząt.

Pamiętaj !

Otoczenie, w którym przebywają zwierzęta w pomieszczeniach inwentarskich, czyli: ściany, sufity, podłogi, urządzenia do karmienia i pojenia oraz inne wyposażenie pomieszczeń, muszą być utrzymywane w czystości i w dobrym stanie technicznym.

Oprócz zapewnienia podstawowych standardów dotyczących konstrukcji budynku inwentarskiego i jego wyposażenia, czynnikiem decydującym w dużym stopniu o dobrostanie zwierząt oraz ich zdrowiu jest zapewnienie optymalnego mikroklimatu w pomieszczeniach dla zwierząt.

Spośród podstawowych parametrów mikroklimatu środowiska, podstawowe funkcje spełniają **temperatura, wilgotność oraz ruch powietrza w pomieszczeniach.** Od ich wartości zależy łańcuch przemian fizjologicznych, komfort termiczny (strefa obojętności cieplnej) oraz czy zwierzęta będą narażone na przegrzanie (stres cieplny), niedogrzenie lub też nadmierne ochłodzenie.

Doświadczony hodowca powinien wiedzieć, kiedy zwierzętom jest za gorąco lub za zimno, a kiedy należy pomieszczenie intensywniej wentylować.

Na mikroklimat pomieszczeń wpływa również stężenie szkodliwych gazów (szczególnie: amoniaku, siarkowodoru i dwutlenku węgla) oraz ilość pyłu i kurzu znajdującego się w pomieszczeniu. Poza nielicznymi wyjątkami, parametry tych czynników nie zostały określone w sposób precyzyjny, a dostępne publikacje wskazują ich optymalne zakresy („od - do”).

Pamiętaj !

Sprawną wymianę powietrza w budynkach inwentarskich bez nadmiernego ich oziębienia warunkuje zdrowotność zwierząt, ich dobre samopoczucie, a zatem i wysoką produkcję. Wentylacja pomieszczeń musi być dostosowana do obsady zwierząt w pomieszczeniu.

W pomieszczeniach inwentarskich spotyka się różne rodzaje wentylacji. Najpowszechniejsza jest wentylacja grawitacyjna (naturalna budynku) wykorzystująca drzwi, okna, nieszczelności oraz kanały nawiewne i wywiewne.

W przypadku chowu wielkostadnego coraz częściej spotyka się wentylację mechaniczną (wymuszoną), która działa na zasadzie nawiewu/wywiewu za pomocą wentylatorów lub automatycznych urządzeń klimatyzacyjnych.

Spotyka się również kombinowane systemy wentylacji (grawitacyjno - mechaniczne).

WAŻNE !

Jeżeli głównym systemem wentylowania pomieszczeń dla zwierząt jest system mechaniczny, gospodarstwo musi posiadać system powiadamiający o ewentualnej awarii urządzeń wentylacyjnych oraz musi zapewnić natychmiastowe uruchomienie wentylacji awaryjnej. System alarmowy powinien być regularnie sprawdzany.

Do prawidłowego funkcjonowania organizmu zwierzęcia, zwłaszcza dla celów reprodukcji i zapewnienia możliwości kontaktu wzrokowego między zwierzętami, niezbędne jest oświetlenie. W pomieszczeniach inwentarskich należy zapewnić dostęp światła naturalnego lub sztucznego z odpowiednią przerwą od tego oświetlenia, którego natężenie jest dostosowane do gatunku zwierzęcia, kierunku produkcji oraz stanu zdrowia zwierząt.

Pamiętaj !

Zwierzęta nie mogą przebywać cały czas w ciemności. Ilość światła naturalnego lub sztucznego powinna być dostosowana do potrzeb gatunku.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany utrzymywać zwierzęta gospodarskie w warunkach zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, ich wyposażenie oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt wykonane były z **materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt** oraz nadających się do czyszczenia i odkażania.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby w pomieszczeniach, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, **obieg powietrza, stopień zapylenia, temperatura, względna wilgotność powietrza i stężenie gazów** utrzymane były na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt.
- Rolnik, który wyposaża pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, w mechaniczny lub automatyczny system wentylacji zapewnia, że system ten łączy się z:
 - systemem alarmowym sygnalizującym awarię systemu wentylacyjnego,
 - systemem wentylacji awaryjnejoraz, że system alarmowy jest testowany regularnie.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, oświetlone były przystosowanym dla danego gatunku zwierząt światłem sztucznym, z odpowiednią przerwą od tego oświetlenia lub, aby zapewniony był dostęp światła naturalnego.

PASZE, POJENIE I KARMIEŃIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH

Rodzaj i ilość stosowanych pasz powinna odpowiadać gatunkowi zwierząt, jego stanowi fizjologicznemu, masie ciała i kierunkowi użytkowania.

Częstotliwość karmienia zależy od gatunku zwierząt - bydło, konie, owce, kozy, króliki, szynszyle, nutrie karmi się co najmniej dwa razy dziennie, a jelenie, daniele, indyki, gęsi, kaczki, strusie, przepiórki, perlice, lisy polarne, lisy pospolite, jenoty, norki i tchórze, a także kury nioski karmi się co najmniej raz dziennie.

Przy grupowym utrzymaniu zwierząt, jeśli nie stosuje się karmienia do woli bądź ze sterowanych elektronicznie stacji paszowych, należy zapewnić zwierzętom możliwość jednoczesnego dostępu do paszy.

Wszystkie zwierzęta powinny mieć dostęp do wystarczającej ilości wody lub mieć możliwość zaspokajania pragnienia przez dostęp do innych płynów. W upalne dni oraz dla chorych zwierząt wskazane jest zapewnienie stałego dostępu do wody.

Pamiętaj !

Karmienie i pojenie zwierząt to obowiązek każdego ich posiadacza.

Zwierzęta nie mogą być karmione i pojone przy użyciu sprzętu znajdującego się w złym stanie technicznym (korozja, uszkodzenia mechaniczne, chemiczne). Urządzenia do zadawania pasz i pojenia zwierząt muszą być sprawdzane co najmniej raz dziennie. Wszelkie usterki w tym zakresie powinny być natychmiast usuwane.

Należy pilnować, by urządzenia używane do karmienia i pojenia nie były zanieczyszczone kałem, moczem lub zalegały w nich resztki pasz, mogące powodować zatrucie zwierząt.

Już na etapie instalowania urządzeń do pojenia i karmienia należy dbać o to, by ich konstrukcja i rozmieszczenie minimalizowały możliwość zatrucia i zanieczyszczenia paszy i wody oraz umożliwiały utrzymywanie ich w czystości, a także nie powodowały rywalizacji między zwierzętami o dostęp do nich.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany karmić zwierzęta gospodarskie paszą dostosowaną do ich gatunku, wieku, masy ciała i stanu fizjologicznego oraz w taki sposób i taką paszą, aby nie powodować urazów i uszkodzeń ciała lub innych cierpień.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić zwierzętom gospodarskim dostęp do odpowiedniej ilości wody lub w inny sposób zaspokoić ich zapotrzebowanie na płyny.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby zwierzęta gospodarskie miały dostęp do paszy z odpowiednią, regulowaną prawem, częstotliwością.
- Wyposażenie i sprzęt przeznaczone do karmienia i pojenia zwierząt gospodarskich umieszcza się w taki sposób, aby zminimalizować możliwość zanieczyszczenia paszy lub wody oraz ułatwić tym zwierzętom bezkonfliktowy dostęp do paszy i wody.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby wyposażenie i sprzęt używany przy utrzymywaniu zwierząt gospodarskich był sprawdzany co najmniej raz dziennie, a wykryte usterki niezwłocznie usuwane.

5.2 Dobrostan cieląt

Wymogi opisane w tej części broszury dotyczą cieląt do 6 miesiąca życia i wynikają z dyrektywy *dotyczącej ochrony cieląt*¹⁶. Przepisy te do polskiego prawa wdrożono ustawą *o ochronie zwierząt* z dnia 21 sierpnia 1997 r. i rozporządzeniem z dnia 15 lutego 2010 r.¹⁷.

PODSTAWOWA OPIEKA NAD CIEŁĘTAMI

Obowiązki posiadaczy cieląt w zakresie podstawowej opieki nad nimi nie odbiegają od tych, które dotyczą wszystkich zwierząt.

Jednakże w przypadku cieląt, warunki przebywania w pomieszczeniu sprawdzamy dwa razy dziennie zwracając uwagę na ewentualne objawy choroby, tj. kulawizny, biegunki, otarcia, osowiałość, zranienia, problemy z oddychaniem, brak apetytu, odstawanie od stada itp.

W przypadku, gdy zauważy się cielę wymagające specjalnej opieki, należy ją zapewnić.

Jeżeli istnieje taka potrzeba, cielę podejrzanе o chorobę lub chore zabiera się z kojca grupowego i zapewnia mu suche, czyste legowisko ze ściółką. Jeśli ta pomoc jest niewystarczająca – zapewnia się opiekę weterynaryjną. Żeby móc dogłądać pomieszczenie i cielęta w nim przebywające o każdej porze, należy posiadać stałe lub przenośne oświetlenie sztuczne.

Kiedy utrzymuje się cielęta w systemie otwartym, istnieje obowiązek kontrolowania ich minimum raz dziennie. Jednakże w przypadku wystąpienia gwałtownych zjawisk zewnętrznych (np. burza) lub zagrożenia ze strony dzikich zwierząt, podczas których cielęta utrzymywane w systemie otwartym mogłyby się wystraszyć lub ucierpieć, należy zwiększyć częstotliwość dogłądania.

Cielęta, podobnie jak pozostałe grupy wiekowe bydła, mają naturalną potrzebę ruchu, który pozwala cielętom realizować naturalne, społeczne zachowania, rozwój mięśni, kośćca oraz wzrost żywotności. Dlatego zabrania się utrzymywania cieląt na uwięzi, a jedynym odstępstwem od tego zakazu jest czas karmienia cieląt utrzymywanych w kojcu grupowym, trwający nie dłużej niż 1 godzinę.

Stosowana podczas karmienia „uwięź” nie może ranić ciała ani wymuszać przyjmowania nienaturalnych pozycji przez cielęta. Uwiązanie cieląt należy regularnie sprawdzać, tak aby uwięź przez cały czas karmienia była wygodnie

¹⁶ Dyrektywa Rady 2008/119/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. *ustanawiająca minimalne normy ochrony cieląt*.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. *w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej* (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm).

dopasowana. Żeby cielęta mogły zachowywać się naturalnie, wprowadzono również zakaz zakładania cielętom kagańców.

Pamiętaj !

Cielęta nie mogą być na uwięzi (za wyjątkiem cieląt utrzymywanych w kojcu grupowym, w czasie karmienia, trwającego nie dłużej niż 1 godzinę) i nie wolno zakładać im kagańców.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany doglądać cielęta:
 - utrzymywane w systemie otwartym co najmniej raz dziennie,
 - utrzymywane w pomieszczeniach co najmniej dwa razy dziennie.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, w celu umożliwienia kontroli pomieszczeń, w których utrzymywane są cielęta oraz doglądania umieszczonych w nich cieląt o każdej porze, aby pomieszczenia te wyposażone były w stałe lub przenośne oświetlenie sztuczne.
- Rolnik jest obowiązany otoczyć opieką chore lub ranne cielęta. Gdy opieka rolnika nie przynosi rezultatów, musi on jak najszybciej uzyskać poradę weterynaryjną dla każdego z cieląt, a w razie potrzeby odizolować chore lub ranne cielęta. W przypadku, gdy wymaga tego stan zdrowia zwierzęcia, zwierzę to należy utrzymywać na ściółce.
- Rolnikowi nie wolno utrzymywać cieląt na uwięzi, z wyjątkiem cieląt utrzymywanych grupowo w porze karmienia, nie dłużej niż jedną godzinę.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku stosowania uwięzi podczas karmienia cieląt utrzymywanych grupowo, do stosowania: uprząży, pęt, stelaży, więzów lub innych urządzeń, które nie zmuszają zwierzęcia do przebywania w nienaturalnej pozycji i nie powodują zbędnego bólu, uszkodzenia ciała albo śmierci. W przypadku stosowania uwięzi muszą być one regularnie sprawdzane i w razie konieczności poprawiane, tak aby przez cały czas były wygodnie dopasowane.
- Rolnikowi nie wolno zakładać cielętom kagańców.

POMIESZCZENIA INWENTARSKIE, W KTÓRYCH UTRZYMYWANE SĄ CIELETA

Dla zapewnienia dobrego stanu zdrowia cieląt należy bezwzględnie przestrzegać, by sprzęt używany do karmienia i pojenia oraz każdy element wyposażenia pomieszczeń inwentarskich, a także całe pomieszczenie, znajdowały się w należytym stanie sanitarno-higienicznym i technicznym oraz były wykonane z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia.

Pomieszczenia, kojce oraz ich wyposażenie nie mogą stwarzać zagrożenia zranieniem poprzez wystające elementy ścian i wyposażenia, ostre krawędzie i powierzchnie.

Podłoga w pomieszczeniu, zarówno w kojcach, jak i na korytarzach przepędowych, nie może powodować urazów zwierząt i musi im zapewniać komfort odpoczynku podczas leżenia.

Podłoga nie może być szorstka, śliska oraz niestabilna. Musi być równa (bez wgłębień, ubytków) i twarda.

Cieleta są z natury „ciekawskie”, dlatego ważne jest, by utrudnić im dostęp do wszelkich potencjalnych zagrożeń fizycznych i mechanicznych. Instalacja elektryczna musi spełniać wymogi prawa budowlanego. Należy zadbać o to, by cieleta nie miały dostępu do zwisających kabli, wyrwanych gniazdek itp.

Bezpieczeństwo w pomieszczeniu, jego stan sanitarno-higieniczny i techniczny oraz wyposażenie (kojce, klatki, poidła, karmidła, podłogi) należy sprawdzać co najmniej raz dziennie, a wykryte usterki usunąć niezwłocznie.

Pamiętaj !

Pomieszczenia dla cieląt oraz wyposażenie tych pomieszczeń trzeba utrzymywać w czystości.

Należy usuwać niezjedzoną, łatwo psującą się paszę oraz odchody cieląt, a zminimalizuje się ryzyko ich zachorowania, a także ograniczy występowanie owadów i gryzoni w budynku.

Materiały, którymi pokryte są wnętrza budynków oraz materiały, z których wykonany jest sprzęt wykorzystywany przy obsłudze cieląt, powinny być łatwe do czyszczenia i dezynfekcji.

Cielętom należy zapewnić odpowiednie warunki środowiskowe w pomieszczeniu. Mikroklimat tworzą wzajemnie na siebie oddziaływujące: wilgotność, temperatura, ruch powietrza oraz stężenie szkodliwych gazów. W pomieszczeniach dla cieląt maksymalne stężenie dwutlenku węgla (CO_2) nie może przekraczać 3000 ppm¹⁸, stężenie siarkowodoru (H_2S) – 5 ppm, a koncentracja amoniaku (NH_3) – 20 ppm.

Badania wskazują, iż w pomieszczeniach dla cieląt przy ściółkowym utrzymaniu za optymalną uznaje się temperaturę od 12°C do 16°C, a przy bezściółkowym systemie utrzymania cieląt temperaturę od 12°C do 20°C. Cielętom chorym lub nowonarodzonym odpowiada temperatura od 16°C do 20°C. Cieleta dobrze znoszą

¹⁸ ppm – miara stężenia wyraża liczbę cząsteczek danego gazu na każdy milion cząsteczek gazów w powietrzu

nawet niższe temperatury (podobnie jak osobniki dorosłe), ale istotnym czynnikiem współgrającym z temperaturą jest wilgotność panująca w pomieszczeniu. Optymalna wilgotność w pomieszczeniu mieści się w zakresie od 60% do 80%.

Pamiętaj !

Prawidłowo działająca wentylacja jest podstawowym warunkiem utrzymania w normie szkodliwych domieszek gazowych oraz wilgotności, temperatury i dopływu świeżego powietrza.

Jeżeli głównym systemem wentylowania pomieszczeń dla zwierząt jest system mechaniczny, gospodarstwo musi posiadać system powiadamiający o ewentualnej awarii urządzeń wentylacyjnych oraz musi zapewnić natychmiastowe wentylowanie pomieszczeń za pomocą wentylacji awaryjnej. System alarmowy musi być regularnie sprawdzany.

Cielętom przebywającym w pomieszczeniach należy zapewnić dostęp światła naturalnego lub sztucznego. Jeśli stosujemy tylko oświetlenie sztuczne, to należy je zapewnić w godzinach od 9⁰⁰ do 17⁰⁰.

Badania wskazują, że za wystarczające dla cieląt można uznać oświetlenie na poziomie ok. 20-30 lx. Natomiast w pomieszczeniu z oświetleniem naturalnym powierzchnia okien powinna wynosić od 5% do 10% powierzchni podłogi, zaś w przypadku stosowania świetlika kalenicowego (okna dachowe), jego powierzchnia powinna wynosić od 3% do 5% powierzchni podłogi.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt, wykonane były z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt oraz nadających się do czyszczenia i odkażania.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby instalacja elektryczna w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta, wykonana była w sposób określony w przepisach Prawa budowlanego.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt były sprawdzane co najmniej raz dziennie, a wykryte usterki niezwłocznie usuwane.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta obieg powietrza, stopień zapylenia, temperatura, względna wilgotność powietrza i stężenie szkodliwych gazów utrzymywane były na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt. W pomieszczeniach, w których utrzymuje się cielęta, stężenie
 - a) dwutlenku węgla (CO_2) - nie powinno przekraczać 3 000 ppm,
 - b) siarkowodoru (H_2S) - nie powinno przekraczać 5 ppm,
 - c) koncentracja amoniaku (NH_3) - nie powinna przekraczać 20 ppm.
- Rolnik, który wyposaża pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, w mechaniczny lub automatyczny system wentylacji zapewnia, że system ten łączy się z:
 - systemem alarmowym sygnalizującym awarię systemu wentylacyjnego,
 - systemem wentylacji awaryjnej
 oraz, że system alarmowy jest testowany regularnie.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby cielęta miały zapewniony dostęp do światła naturalnego lub pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, oświetlone były przystosowanym dla nich światłem sztucznym (co najmniej od godziny 9⁰⁰ do 17⁰⁰).
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt były czyszczone i odkażane.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby:
 - odchody cieląt oraz niezjedzone resztki paszy były usuwane z pomieszczeń, w których utrzymuje się te zwierzęta, tak często, aby uniknąć wydzielania się nieprzyjemnych woni,
 - pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, były zabezpieczone przed muchami i gryzoniami.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby podłoga w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta była twarda, równa i stabilna, a jej powierzchnia gładka i nieśliska.

KOJCE DLA CIELĄT

Kojce dla cieląt powinny być tak skonstruowane, by każde cielę mogło się bez trudu kłaść, odpoczywać w pozycji leżącej, wstawać i wykonywać zabiegi pielęgnacyjne.

Cieleta, jako zwierzęta stadne, już we wczesnym wieku odczuwają silną potrzebę kontaktów społecznych. Trzymane indywidualnie w izolacji w niewielkim stopniu naśladują zachowanie innych zwierząt, a ich zachowania społeczne są drastycznie ograniczone (np. wzajemnie lizanie się), dlatego też preferuje się grupowe utrzymywanie cieląt. Pojedyncze utrzymywanie cieląt dopuszczone jest jedynie w następujących przypadkach:

- choroby cielęcia,
- do ukończenia przez nie 8 tygodnia życia,
- od urodzenia do ukończenia 6 miesiąca życia w gospodarstwach, w których jest mniej niż 6 sztuk cieląt jednocześnie,
- cieląt trzymany z ich matkami w okresie ssania.

Jeśli cielę utrzymywane jest w pojedynczym kojcu, kojec ten musi posiadać odpowiednie wymiary dostosowane do rozmiarów cielęcia.

Pamiętaj !

Jeśli utrzymujesz cielę w pojedynczym kojcu:

- **szerokość kojca** powinna być równa co najmniej **wysokości cielęcia w kłębie** (mierzonej w pozycji stojącej cielęcia), natomiast
- **długość kojca** - **co najmniej 110% całkowitej długości jego ciała** (mierzona od czubka nosa do krawędzi ogonowej guza kulszowego).

Ponadto, kojce dla cieląt utrzymywanych pojedynczo (z wyjątkiem izolatek dla sztuk chorych) muszą posiadać ściany ażurowe co najmniej w górnej części przegród, umożliwiające wzajemny kontakt wzrokowy i dotykowy.

Obowiązek grupowego utrzymania cieląt w wieku powyżej 8 tygodnia życia dotyczy gospodarstw, w których utrzymywanych jest 6 lub więcej cieląt jednocześnie.

Podstawowe zalety grupowego utrzymania cieląt to: swobodny ruch w obszernym kojcu, szybsze pobieranie pasz stałych (cielęta młodsze uczą się od starszych) i rozwinięte reakcje społeczne.

WAŻNE !

Minimalna powierzchnia przypadająca na 1 cielę utrzymywane w kojcu grupowym powinna wynosić:

- **1,5 m² - przy masie ciała do 150 kg,**
- **1,7 m² - przy masie powyżej 150 do 220 kg oraz**
- **1,8 m² - przy masie ciała ponad 220 kg.**

Powierzchnia przypadająca na 1 cielę to tzw. powierzchnia netto - nieograniczona żadnymi przeszkodami, urządzeniami itp.

We wszystkich kojcach, zarówno pojedynczych, jak i grupowych, należy zadbać o to, by miejsce do leżenia było suche, czyste i by zapewniało komfort odpoczynku.

WAŻNE !

Cielęta do 2 tygodnia życia utrzymywane w pomieszczeniach muszą być utrzymywane na ściółce.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany utrzymywać cielęta w warunkach zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia.
- Rolnikowi zabrania się utrzymywania cieląt powyżej 8 tygodnia życia w pojedynczych boksach, z wyjątkiem cieląt utrzymywanych z ich matkami w okresie ssania oraz z wyjątkiem gospodarstw utrzymujących mniej niż 6 cieląt jednocześnie oraz cieląt chorych.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby kojce, w których cielęta utrzymywane są pojedynczo, miały właściwe wymiary oraz budowę.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby kojce, w których cielęta utrzymywane są grupowo, miały zapewnioną odpowiednią minimalną powierzchnię zgodnie z przepisami.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby miejsce do leżenia dla cieląt było wygodne, czyste i odwodnione.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku utrzymywania cieląt w pomieszczeniach, utrzymywać na ściółce cielęta do ukończenia 2 tygodnia życia.

PASZE, KARMIENIE I POJENIE CIELĄT

Dobrze odchowane cielę jest podstawą sukcesu w dalszej produkcji zarówno mlecznej, jak i mięsnej.

Warunkiem dobrego stanu zdrowia cieląt, a więc i dobrostanu, jest jak najszybsze podanie cielęciu siary, nie później jednak niż w pierwszych 6 godzinach po urodzeniu.

Cieleta powinny być karmione minimum dwa razy dziennie paszą, która zaspokoi ich potrzeby pokarmowe.

Zagęszczenie w kojcach zbiorowych może powodować niepokój i agresywność prowadzącą do walk między zwierzętami, szczególnie po zadaniu pasz, gdy zwierzęta są głodne. Konieczne jest więc zapewnienie cielętom utrzymywanym grupowo jednoczesnego dostępu do paszy, o ile nie są żywione do woli lub z elektronicznych stacji odpasowych.

Pasza musi być dostosowana do wieku cielęcia, jego wagi i stanu zdrowia. Należy zadbać o jak najszybszy rozwój przedżołądków poprzez skarmianie paszami włóknistymi. Zawartość włókna w paszach skarmianych zwiększa się stopniowo z 50 g włókna dziennie w 8 tygodniu życia do 250 g w 20 tygodniu życia. W przypadku skarmiania cieląt paszami objętościowymi do woli, wymóg ten na pewno będzie spełniony.

Cielętom należy podawać paszę zawierającą żelazo, gdyż jego ilość zawarta w mleku nie pokrywa ich zapotrzebowania na ten pierwiastek. Żelazo jest głównym składnikiem hemoglobiny, a jego niedobór we krwi powoduje anemię.

Pamiętaj !

W Polsce obowiązuje zakaz opasu cieląt na tzw. „białe mięso”.

Urządzenia do karmienia i pojenia cieląt muszą być tak umieszczone i skonstruowane, by ograniczyć zanieczyszczenie tych urządzeń odchodami i ściółką.

Oprócz mleka, cielętom powyżej 2 tygodnia życia należy zapewnić dostęp do wystarczającej ilości świeżej wody lub zapewnić możliwość zaspokajania pragnienia poprzez picie innych płynów. W przypadku wystąpienia wysokiej temperatury lub gdy zwierzęta są chore dostęp do świeżej wody musi być stały.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany karmić cielęta paszą dostosowaną do ich gatunku, wieku, masy ciała i stanu fizjologicznego.
- Rolnik jest obowiązany karmić cielęta co najmniej dwa razy dziennie.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku utrzymywania cieląt grupowo, gdy nie żywi się ich do woli lub z elektronicznych stacji odpasowych, zapewnić każdemu cielęciu dostęp do paszy w tym samym czasie.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić cielętom powyżej 2 tygodnia życia dostęp do wystarczającej ilości świeżej wody lub zapewnić możliwość zaspokajania pragnienia poprzez picie innych płynów. Jednakże w przypadku upałów oraz cieląt chorych, rolnik jest obowiązany zapewnić cielętom stały dostęp do świeżej wody.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby cielęta otrzymywały pokarm matki niezwłocznie po urodzeniu, nie później jednak niż przed upływem 6 godzin od urodzenia.
- Rolnik jest obowiązany stosować w żywieniu cieląt paszę zawierającą taką ilość żelaza, która zapewnia w ich krwi poziom hemoglobiny wynoszący co najmniej 4,5 milimol/litr.
- Rolnik jest obowiązany stosować w żywieniu cieląt powyżej 2 tygodnia życia karmę zawierającą pasze włókniste, przy czym dawkę tej paszy dla cieląt od 8 do 20 tygodnia życia zwiększa się stopniowo od 50 do 250 g włókna dziennie.
- Rolnik jest obowiązany umieścić wyposażenie i urządzenia przeznaczone do karmienia i pojenia cieląt w taki sposób, aby zminimalizować możliwość zanieczyszczenia paszy lub wody.

5.3 Dobrostan świń

Minimalne warunki ochrony świń, podobnie jak cieląt, uregulowane zostały oddzielną dyrektywą *ustanawiającą minimalne normy ochrony świń*¹⁹ i zostały transponowane do polskiego prawa rozporządzeniem z dnia 15 lutego 2010 r.²⁰.

¹⁹ Dyrektywa Rady 2008/120/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. *ustanawiająca minimalne normy ochrony świń*.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. *w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej* (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm).

Dobrostan w produkcji świń to, podobnie jak u innych zwierząt, zapewnienie i utrzymanie najkorzystniejszych dla zwierząt warunków chowu, do których zalicza się m.in. odpowiedni mikroklimat w pomieszczeniach inwentarskich, odpowiednią bazę paszową, opiekę nad zwierzętami w ramach prowadzonego system chowu, warunki techniczne budynku oraz urządzenia i maszyny stosowane w procesie technologii chowu.

PODSTAWOWA OPIEKA NAD STADEM ŚWIŃ

Świnie są zwierzętami stadnymi, chętnie przebywającymi w grupach o ustalonej hierarchii, jednakże ze względu na skłonności do „bójek”, łatwość zapadania na choroby oraz podatność na stres, wymagają szczególnej opieki.

Zdrowotność stada to jeden z głównych czynników opłacalnej produkcji i dobrego samopoczucia świń. Szczególną uwagę należy poświęcić prośnym lochom i loszkom. Umieszczając je w porodówce, jeśli jest to konieczne, należy je jednocześnie odrobaczyć, odświeżbić i odwszawić.

Po porodzie prosięta muszą być utrzymane z lochą przez minimum 28 dni.

Niemniej jednak, dopuszczone jest wcześniejsze odsadzenie prosiąt po ukończeniu 21 dnia życia, jeżeli przewiduje to technologia produkcji. W tym przypadku odsadzone prosięta muszą być umieszczone w oddzielnym (odizolowanych od loch) pomieszczeniu, które przed przyjęciem prosiąt musi być wyczyszczone i zdezynfekowane.

Jeżeli zagrożone jest zdrowie maciory lub prosiąt, odsadzanie prosiąt dozwolone jest w każdym wieku.

Prosięta po odsadzeniu łączone są najczęściej z innymi miotami, co może doprowadzać do agresji w stadzie.

Agresja w stadzie świń dotyczy może każdej grupy wiekowej, czy technologicznej, zarówno w gospodarstwach małych, jak i dużych. Zanim zdecydujemy się na radykalne działania, np. obcinanie ogonów czy redukcję kielków, najpierw należy podjąć wszelkie kroki w celu poprawy warunków przebywania świń.

Jedną z przyczyn agresji świń utrzymywanych grupowo jest brak możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb zwierząt, takich jak ruch, żucie, rycie itp. Często powodem agresji są złe warunki mikroklimatu w chlewni (zła wentylacja, zbyt jaskrawe światło) oraz trudności w dostępie do paszy (lub jej nieodpowiednia jakość) i wody, a przede wszystkim nadmierne zagęszczenie sztuk na jednostce powierzchni. Często obgryzanie uszu czy ogonów następuje z nudów, dlatego też ogranicza się to poprzez udostępnianie przedmiotów (w szczególności słomy, siana, drewna i trocin, a także plastikowych butelek, łańcucha czy worków ze słomą) absorbujących uwagę świń.

W sytuacji, gdy możliwe jest zidentyfikowanie w stadzie „prowokatora” bójek, należy go ze stada usunąć. Z grupy należy także usunąć jego poranione ofiary, umieszczając je w wydzielonym miejscu.

Pamiętaj !

Zapobieganie agresji w stadzie to przede wszystkim zapewnienie świniom właściwych warunków przebywania, zadawania paszy, wody i przedmiotów absorbujących ich uwagę.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany, jeżeli jest to konieczne, do poddania zwierząt zabiegom przeciwko zewnętrznym i wewnętrznym pasożytom próchnych loch i loszek umieszczonych w kojcach do prosięcia.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby prosięta co najmniej do 28 dnia od dnia ich urodzenia przebywały z lochą, chyba że wystąpi zagrożenie zdrowia lochy lub prosięcia. Jednakże prosięta mogą być odsadzone także z innej przyczyny, nie wcześniej jednak niż w 21 dniu od dnia urodzenia, jeżeli po odsadzeniu zostaną umieszczone w pomieszczeniu uprzednio oczyszczonym, odkażonym i odizolowanym od pomieszczeń, w których utrzymuje się lochy.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku grupowego utrzymywania loch, loszek, warchlaków i świń, do podjęcia działań minimalizujących agresję i zapobiegających walkom zwierząt, w szczególności - izolację świń chorych, zranionych, agresywnych oraz stały dostęp do przedmiotów absorbujących ich uwagę.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić świniom stały dostęp do materiałów i przedmiotów absorbujących ich uwagę, w szczególności słomy, siana, drewna i trocin, o jakości niewywierającej szkodliwego wpływu na ich zdrowie.
- Rolnik jest obowiązany do czasowego oddzielenia od grupy świń chorych, zranionych, wykazujących agresję lub atakowanych przez inne zwierzęta.
- W przypadku konieczności mieszania warchlaków i świń utrzymywanych na chów grupowo, rolnik jest obowiązany do łączenia w grupę zwierząt o zbliżonym wieku, gdy są one jak najmłodsze, najlepiej przed upływem tygodnia po odsadzeniu.

ZABIEGI ZOOTECHNICZNE I WETERYNARYJNE W STADZIE ŚWIŃ

Świnie są gatunkiem, który z racji swoich zachowań i kierunku prowadzenia chowu, wymaga „interwencji” człowieka. Są to głównie zabiegi minimalizujące agresję oraz kastracja.

Mając na celu zapobieganie okaleczeniu świń, należy zapewnić odpowiednie warunki ich utrzymania. Jeżeli agresja nadal występuje, w trosce o bezpieczeństwo zwierząt i aby przeciwdziałać okaleczaniu innych świń, dozwolone jest zastosowanie metod ostatecznych tj. redukcji kłków i obcinania części ogonków.

Redukcję kłków u prosiąt i knurów wykonuje się do 7 dnia życia przez ich ścieranie lub obcinanie, z pozostawieniem nienaruszonej gładkiej powierzchni.

Kastrację knurów po ukończeniu przez prosięta 7 dnia życia, wykonuje się w znieczuleniu i z zastosowaniem technik niepowodujących rozrywania tkanek.

Pamiętaj !

Wszystkie zabiegi, które nie są zabiegami zootechnicznymi, mogą wykonywać tylko osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje - zgodnie z prawem polskim są to lekarze i technicy weterynarii.

WYMOGI

- Zabiegi lekarsko-weterynaryjne i zootechniczne lub inne zabiegi wynikające z technologii produkcji, wykonywane są na zwierzętach wyłącznie przez osoby posiadające kwalifikacje określone odrębnymi przepisami, z zachowaniem koniecznej ostrożności, w sposób zapewniający ograniczenie cierpienia i stresu zwierzęcia.
- Wszelkie zabiegi, w celach innych niż lecznicze lub diagnostyczne, albo w celach identyfikacji świń, zgodnie z odpowiednimi przepisami, a które w rezultacie prowadzą do uszkodzenia lub utraty wrażliwej części ciała albo zmiany układu kostnego, są zakazane, z wyjątkiem redukcji kłków u prosiąt i knurów, obcinania części ogona, kastracji samców, kolczykowania nosa u świń utrzymywanych w systemie otwartym, jeśli zabiegi te prowadzone są z uwzględnieniem przepisów prawnych²¹ (*patrz opis str. 55/56*).
- Wszystkie produkty lecznicze wydawane z przepisu lekarza, w tym uspokajające, mogą być podawane zwierzętom, z których lub od których pozyskuje się produkty pochodzenia zwierzęcego, wyłącznie przez lekarza weterynarii.

²¹ § 23 ust. 2 - 6 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm).

POMIESZCZENIA DLA ŚWIŃ

Materiały, którymi pokryte są wnętrza budynków oraz materiały, z których wykonany jest sprzęt wykorzystywany przy obsłudze świń powinny być łatwe do czyszczenia i dezynfekcji. Mikroklimat budynków dla trzody chlewnej jest determinowany obsadą zwierząt, rozwiązaniem konstrukcyjnym budynku, szczególnie ciepłochronnością ścian, systemem wentylacji i ogrzewania. Mikroklimat tworzą wzajemnie na siebie oddziaływujące: wilgotność, temperatura, ruch powietrza oraz stężenie szkodliwych gazów.

W pomieszczeniach dla świń maksymalne stężenie dwutlenku węgla (CO_2) nie może przekraczać 3000 ppm, stężenie siarkowodoru (H_2S) – 5 ppm, a koncentracja amoniaku (NH_3) – 20 ppm. Komfort cieplny świń zależy od ich wieku, więc temperatura w pomieszczeniu w powiązaniu z wilgotnością zależy od rodzaju grupy zwierząt, jakie w tym pomieszczeniu przybywają. Jak wynika z dostępnych publikacji, za optymalną wilgotność dla świń w pomieszczeniach uznaje się poziom od 60% do 80%.

Pamiętaj !

Sprawną wymiana powietrza w budynkach inwentarskich bez nadmiernego ich oziębiania warunkuje zdrowotność zwierząt, ich dobre samopoczucie. Wentylacja pomieszczeń musi być dostosowana do obsady świń w pomieszczeniu.

WAŻNE !

Jeżeli głównym systemem wentylacji chlewni jest system mechaniczny, gospodarstwo musi posiadać system powiadamiający o ewentualnej awarii urządzeń wentylacyjnych oraz musi zapewnić natychmiastowe wentylowanie pomieszczeń za pomocą wentylacji awaryjnej.

Pomieszczenia w których przebywają świny powinny być zbudowane w sposób, który nie jest szkodliwy dla ich zdrowia oraz niepowodujący urazów, uszkodzeń ciała i cierpienia. Ponadto zwierzętom należy zapewnić swobodę ruchu (w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia), a także umożliwić kontakt wzrokowy z innymi zwierzętami.

Świny, jako jedyny gatunek, mają ściśle określony prawem minimalny poziom oświetlenia i maksymalny poziom hałasu. Świniom należy zapewnić przez co najmniej 8 godzin dziennie oświetlenie naturalne lub sztuczne, nie niższe niż 40 lx. Hałas w chlewniach nie może przekraczać 85 dB. Wysoki stopień mechanizacji w pomieszczeniach dla świń, wiążący się ze znaczną ilością maszyn i urządzeń generujących hałas (zadawanie pasz, sterowanie mikroklimatem, usuwanie odchodów) powoduje wzrost poziomu hałasu. Należy również unikać nagłego wywoływania hałasu, który powoduje stres u zwierząt.

Podłogi w pomieszczeniach, w których utrzymywane są świny, muszą być twarde, równe, stabilne, o gładkiej, ale nieśliskiej powierzchni, tak aby zapobiec urazom świń. Ponadto pomieszczenia muszą być tak zaprojektowane, skonstruowane i utrzymane, żeby nie powodować urazu lub cierpienia świń. W pomieszczeniach, w których znajduje się betonowa podłoga szczelinowa szerokość otworów w tej podłodze dla poszczególnych grup świń powinna wynosić nie więcej niż:

- 11 mm - prosięta,
- 14 mm - warchlaki, loszki i knurki hodowlane,
- 18 mm - tuczniki,
- 20 mm - loszki po pokryciu lub lochy.

Szerokość beleczi w betonowej podłodze szczelinowej powinna wynosić co najmniej:

- 50 mm - prosięta i warchlaki,
- 80 mm - tuczniki, loszki i knurki hodowlane, loszki po pokryciu lub lochy.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia dla świń były zbudowane w sposób nieszkodliwy dla ich zdrowia - niepowodujący urazów, uszkodzeń ciała i cierpienia; zapewniający swobodę ruchu, umożliwiający kontakt wzrokowy z innymi zwierzętami (nie dotyczy loch i loszek tuż przed prośeniem i w trakcie prośenia).
- Rolnik jest obowiązany utrzymywać świny w pomieszczeniach oświetlonych co najmniej przez 8 godzin dziennie światłem naturalnym lub sztucznym o natężeniu co najmniej 40 lx.
- Rolnik nie powinien w pomieszczeniach, w których utrzymuje się świny, narażać tych zwierząt na hałas stały lub wywołowany nagle, a natężenie tego hałasu nie powinno przekraczać 85 dB.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby podłoga w pomieszczeniach, w których utrzymywane są świny, była twarda, równa i stabilna, a jej powierzchnia była gładka i nieśliska.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, w przypadku utrzymywania świń na betonowej podłodze szczelinowej, aby szerokość otworów i beleczek w podłodze była zgodna z prawem.

KOJCE DLA ŚWIŃ

Świny z natury są zwierzętami żyjącymi w grupach, lubiącymi towarzystwo, ruchliwymi oraz cechuje je „ciekawość” otoczenia. Wprowadzanie nowych technologii pozwalających na maksymalizację zysku spowodowało, iż warunki,

w jakich utrzymywano świnie, całkowicie wyeliminowały możliwość zaspokojenia ich behawioralnych potrzeb. Niemniej jednak zasadą powinno być, iż świnie utrzymuje się grupowo, choć są oczywiście odstępstwa.

WAŻNE !

Pojedynczo można utrzymywać lochy z prosiętami, świnie chore lub podejrzane o chorobę, knury, a także lochy i loszki prośne, jeśli loch i loszek jest w gospodarstwie mniej niż 10.

Utrzymując świnie **pojedynczo** trzeba zapewnić im powierzchnię pozwalającą na swobodne wstawanie, leżenie i obracanie się:

- w przypadku knurów - co najmniej 6 m²,
- jeśli krycie odbywa się w kojcu knura - co najmniej 10 m².

Przy **grupowym utrzymaniu** dla każdej świni należy w kojcu zapewnić powierzchnię nieograniczoną żadnymi przeszkodami i nie mniejszą niż:

W przypadku warchlaków i tuczników o masie ciała:

- do 10 kg - co najmniej 0,15 m² powierzchni,
- od 10 do 20 kg - co najmniej 0,2 m² powierzchni,
- od 20 do 30 kg - co najmniej 0,3 m² powierzchni,
- od 30 do 50 kg - co najmniej 0,4 m² powierzchni,
- od 50 do 85 kg - co najmniej 0,55 m² powierzchni,
- od 85 do 110 kg - co najmniej 0,65 m² powierzchni,
- od 110 kg - co najmniej 1 m² powierzchni.

W przypadku loszek i knurków hodowlanych o masie ciała od 30 do 110 kg:

- co najmniej 1,4 m² powierzchni

W przypadku prośnych loch i loszek:

- **lochy** - co najmniej 2,25 m² powierzchni, przy czym co najmniej 1,3 m² powierzchni kojca powinno stanowić stałe podłoże i nie więcej niż 15% tego podłoża powinny stanowić otwory odpływowe ułatwiające spływ odchodów,
- **loszki po pokryciu** - co najmniej 1,64 m² powierzchni, przy czym co najmniej 0,95 m² powierzchni kojca powinno stanowić stałe podłoże i nie więcej niż 15% tego podłoża powinny stanowić otwory odpływowe ułatwiające spływ odchodów.

Pamiętaj!

Powierzchnia kojca dla loch i loszek po pokryciu utrzymywanych grupowo, w stadach powyżej 9 loch:

- powinna być większa o 10% - do 5 sztuk w kojcu,
- może być mniejsza o 10% - powyżej 39 sztuk w kojcu.

Natomiast długość każdego z boków tego kojca powinna wynosić w przypadku grup:

- co najmniej 2,41 m - do 5 sztuk w kojcu,
- co najmniej 2,81 m - powyżej 5 sztuk w kojcu.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany utrzymywać świnie w warunkach zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia.
- Rolnikowi nie wolno utrzymywać loch i loszek na uwięzi.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby powierzchnia kojca, w którym knury utrzymywane są pojedynczo, wynosiła co najmniej 6 m², a gdy krycie odbywa się w kojcu – co najmniej 10 m².
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku grupowego utrzymywania warchlaków, tuczników, knurów, loch i loszek po kryciu, do zapewnienia im odpowiedniej wielkości kojca.
- Rolnik jest obowiązany, w stadach powyżej 9 loch, utrzymywać grupowo lochy i loszki od 4 tygodnia po pokryciu do tygodnia przed przewidywanym terminem prosięnia, przy czym minimalna długość każdego z boków kojca powinna być zgodna z prawem.
- Rolnik jest obowiązany zaopatrzyć kojec, w którym utrzymuje się lochy i loszki, w tygodniu poprzedzającym przewidywany termin ich prosięnia, w materiał umożliwiający budowę gniazda, chyba że nie jest to możliwe ze względu na stosowany w gospodarstwie system odprowadzania gnojowicy.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby powierzchnia kojca do prosięnia umożliwiała prosięnie naturalne lub zapewniła osobie obsługującej dostęp do zwierzęcia.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, w przypadku utrzymywania loch z prosiętami, aby kojec wyposażony był w przegrodę zapobiegającą przygnieceniu prosiąt przez lochę oraz aby w kojcu wydzielona była część całej podłogi, wystarczającej, aby zwierzęta mogły odpoczywać wspólnie w tym samym czasie, trwałej albo pokrytej matą, albo wyściełanej słomą lub innym odpowiednim materiałem.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić prosiętom swobodny dostęp do karmiącej lochy.

PASZE, KARMIENIE I POJENIE ŚWIŃ

Świnie powinny być karmione raz dziennie paszą, która zaspokoi ich potrzeby pokarmowe.

Zagęszczenie w kojcach zbiorowych może powodować niepokój i agresywność prowadzącą do walk między sobą, szczególnie podczas zadawania pasz, gdy zwierzęta są głodne. Konieczne jest więc zapewnienie świniom utrzymywanym grupowo jednoczesnego dostępu do paszy, co pozwoli ograniczyć agresję w kójcu.

Spośród wszystkich grup produkcyjnych trzody chlewnej żywienie loch jest stosunkowo najtrudniejsze. Jest to związane z częstymi zmianami ich stanu fizjologicznego, a co za tym idzie ze zmianą zapotrzebowania pokarmowego.

Jednym z ważniejszych składników pasz jest włókno mające korzystny wpływ na poczucie wysokiego komfortu bytowego (sytość, możliwość żucia) np. młoda zielonka z lucerny, otręby, siano, słoma. Pasza dla loch musi także zawierać niezbędną ilość energii gwarantującej utrzymanie właściwej temperatury ciała oraz prawidłowy przebieg wszystkich funkcji fizjologicznych. Świnie w pierwszej kolejności starają się zaspokoić swoje zapotrzebowanie na energię, dlatego konieczne jest dokładne bilansowanie dawek pokarmowych.

Pamiętać należy także o tym, że sprzęt do karmienia i pojenia świń musi być w odpowiednim stanie sanitarnym i technicznym.

W razie wykrycia usterek – należy je natychmiast usunąć.

Pamiętaj !

Od 2 tygodnia życia świnie muszą mieć zapewniony stały dostęp do świeżej wody.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany karmić świnie co najmniej raz dziennie, a jeżeli utrzymuje świnie grupowo – zapewniać im dostęp do paszy w tym samym czasie.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić świniom powyżej 2 tygodnia życia stały dostęp do wystarczającej ilości świeżej wody.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić lochom w okresie między odsadzeniem prosiąt, a okresem okołoporodowym i loszkom, wystarczającą ilość pokarmu wysokoenergetycznego oraz pokarmu objętościowego lub wysokowłóknistego.

6 SANKCJE

W przypadku nieprzestrzegania norm i wymogów wzajemnej zgodności konsekwencją jest odpowiednie zmniejszenie przyznawanych rolnikowi płatności bezpośrednich oraz płatności w ramach niektórych działań nieinwestycyjnych PROW 2007 – 2013, tj. płatności:

- z tytułu naturalnych utrudnień dla rolników na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW),
- rolnośrodowiskowych,
- na zalesianie gruntów rolnych.

Wymiar sankcji za nieprzestrzeganie norm i wymogów uzależniony jest od wielu czynników.

Podstawowe rozróżnienie to niezgodność z przepisami wynikająca z:

- **zaniedbania rolnika (nieumyślność),**
- **winy rolnika (celowość).**

Wysokość sankcji, czyli % obniżenia płatności, zależy od rodzaju i skali naruszenia norm i wymogów. Aby ocenić skalę naruszenia, każda niezgodność oceniana jest pod kątem trzech kryteriów:

- zasięgu,
- dotkliwości,
- trwałości.

W przypadku, gdy stwierdzona niezgodność wyniknie z zaniedbania ze strony rolnika, obniżka ta będzie z zasady stanowić 3% całkowitej kwoty płatności. W zależności od stopnia naruszenia sankcja może zostać obniżona do 1% lub zwiększona do 5%. Szczegółowe informacje dotyczące sposobu oceny naruszeń oraz naliczanych sankcji za nieprzestrzeganie norm i wymogów określone są w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 kwietnia 2010 r. w *sprawie liczby punktów, jaką przypisuje się stwierdzonej niezgodności, oraz procentowej wielkości zmniejszenia płatności bezpośredniej, płatności cukrowej, płatności do pomidorów lub wsparcia specjalnego* (Dz. U. Nr 67, poz. 434 z późn. zm.).

W przypadku, gdy rolnik celowo dopuści się stwierdzonej niezgodności, obniżka będzie z zasady wynosić 20% całkowitej kwoty. Jednakże Agencja Płatnicza może, na podstawie oceny przedłożonej przez właściwy organ kontroli w raporcie z czynności kontrolnych, podjąć decyzję o obniżeniu procentu do wysokości nie mniejszej niż 15% lub zwiększeniu do 100% całkowitej kwoty.

Jeżeli naruszenie z tym samym wymogiem lub normą zostanie wykryte u rolnika więcej niż raz w ciągu trzech kolejnych lat kalendarzowych, mamy do czynienia z powtarzalnością. W przypadku stwierdzenia powtarzającej się niezgodności, naliczony procent sankcji zostanie pomnożony x 3, jednak maksymalna wysokość sankcji nie może przekroczyć 15% całkowitej kwoty płatności. Oznacza to, że jeśli np. za pierwszym razem niezgodność karana jest na poziomie 3% obniżki płatności,

to za drugim razem sankcja wyniesie już 9% (3% x 3). W momencie, gdy sankcja zostanie naliczona w wysokości 15% za niezgodności powtarzalne, beneficjent zostaje powiadomiony, że w kolejnym roku takie naruszenie będzie traktowane jako niezgodność celowa, która jest sankcjonowana bardziej dotkliwie.

Istnieje także tzw. **drobna niezgodność** – czyli naruszenie, które w zasadzie nie powoduje zagrożenia dla środowiska, zdrowia ludzi czy zwierząt i jest możliwe do szybkiego naprawienia. Drobną niezgodnością jest np. niedokonanie wpisu w ciągu 7 dni w księdze rejestracji bydła oraz nieoznakowanie bydła w terminie 7 dni poprzez umieszczenie na obu uszach kolczyków. W przypadku stwierdzenia drobnych niezgodności rolnik powinien:

- podjąć działania naprawcze, w terminie określonym w raporcie z czynności kontrolnych,
 - złożyć do kierownika biura powiatowego ARiMR oświadczenie o zrealizowaniu tych działań, na formularzu opracowanym i udostępnionym przez Agencję.
- W przypadku, gdy rolnik nie usunie stwierdzonych drobnych niezgodności w wyznaczonym terminie, wówczas zostaną zastosowane wobec niego obniżki płatności z tytułu stwierdzonych niezgodności.

W przypadku, gdy kwota zmniejszenia lub wykluczenia z płatności jest równa lub mniejsza od równowartości 100 euro, sankcje nie są naliczane, ale obowiązkiem rolnika jest usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości.

Rolnik jest powiadamiany o stwierdzeniu niezgodności i obowiązku podjęcia działania naprawczego. Niezrealizowanie zaleconego działania naprawczego spowoduje, że płatność zostanie potrącona w następnym roku.

PODSUMOWANIE

W niniejszej publikacji został przedstawiony zakres norm i wymogów zasady wzajemnej zgodności, które, jak wielokrotnie wspomiano, nie są niczym nowym dla polskich rolników, gdyż składają się na nie przepisy, których stosowanie jest obecnie obowiązkowe dla wszystkich gospodarstw. Należy jednak podkreślić, że wymogi wzajemnej zgodności to zaledwie część przepisów obowiązujących w danym obszarze.

Pozytywny wpływ przestrzegania wymogów wzajemnej zgodności znajduje odzwierciedlenie w jakości życia całego społeczeństwa. Wynika to z faktu, iż wymogi to nic innego, jak dbanie o poszczególne aspekty życia w codziennej działalności rolnika. Składają się na nie: środowisko naturalne, w szczególności ochrona gleb i wód oraz krajobrazu obszarów wiejskich jak również dobrostan, który zapewnia zwierzętom gospodarskim poszanowanie, opiekę i ochronę ze strony rolnika.

To także przestrzeganie procedur w zakresie bezpieczeństwa żywności, które wpływają na jej jakość warunkującą zdrowie konsumentów.